

Jeugdhulpverlening: een recht voor àlle Brusselse jongeren

Een project van het Brussels Overleg Jeugdzorg,
werkgroep moeilijk doorverwijsbare jongeren

Inhoudstafel

1. Inleiding	6
2. Historiek samenwerking rond jeugdhulpverlening in Brussel	8
3. De werkgroep "moeilijk doorverwijsbare jongeren"	9
4. Gezocht: een aanbod voor doelgroep X	10
4.1. Beschrijving van de doelgroep moeilijk doorverwijsbare jongeren	10
4.2. Mogelijke oplossingen	11
4.2.1. Via intensievere samenwerking en overleg tussen verschillende diensten	11
4.2.2. Via de oprichting van bijkomende reguliere hulpverleningsinitiatieven	11
4.2.3. Een nieuw hulpverleningsconcept aangepast aan moeilijk doorverwijsbare jongeren	12
4.3. Conclusie	12
5. Jeugdhulpverlening: een recht voor àlle Brusselse jongeren	13
5.1. Algemene krijtlijnen van het project	13
5.1.1. Doelstelling	13
5.1.2. Afbakening van de doelgroepen	13
5.1.3. Methodiek	13
5.1.4. Eindrapportage van de drie groepen	14
5.2. Hulpverlening aan kinderen en jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld in Brussel, eindrapportage intervisie+ plus groep 1	15
5.2.1. Samenstelling intervisie + plus groep 1	15
5.2.2. Definiëring van de doelgroep	15
5.2.3. Uitwerking van een ideaal hulpverleningsaanbod	16
5.2.4. Van ideaalaanbod naar de realiteit	18
5.2.4.1. Wat er reeds is of de kracht van het huidige aanbod	18
5.2.4.2. Knelpunten en hiaten	18
5.2.5. Aanbevelingen: van realiteit opnieuw richting ideaalaanbod	19
5.3. Hulpverlening aan kinderen en jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in Brussel, eindrapportage intervisie + plus groep 2	20
5.3.1. Samenstelling intervisie + plus groep 2	20
5.3.2. Definiëring van de doelgroep	21
5.3.3. Uitwerking van een ideaal hulpverleningsaanbod binnen de huidige context	21
5.3.3.1. Maatschappelijke context en vreemdelingenbeleid	21
5.3.3.2. Een ideaal hulpverleningsaanbod	22
5.3.4. Van ideaalaanbod naar de realiteit	24
5.3.4.1. Wat er reeds is of de kracht van het huidige aanbod	25
5.3.4.2. Knelpunten en hiaten	25
5.3.5. Aanbevelingen: van realiteit opnieuw richting ideaalaanbod	27

5.4. Hulpverlening aan kinderen en jongeren met een zwakkere verbale begaafdheid in Brussel, eindrapportage interview + plus groep 3	28
5.4.1. Samenstelling interview + plus groep 3	28
5.4.2. Definiëring van de doelgroep	29
5.4.3. Uitwerking van een ideaal hulpverleningsaanbod	29
5.4.3.1. "Ideale" voorzieningen	29
5.4.3.2. "Ideale" hulpverleningsmethodieken	30
5.4.3.3. Begrijpelijke en toegankelijke informatie over het hulpverleningsaanbod	31
5.4.3.4. De vertrouwenspersoon als rode draad doorheen het hulpverleningsparcours	31
5.4.3.5. Zorg voor de hulpverlener	32
5.4.4. Van ideaalaanbod naar realiteit	32
5.4.4.1. Wat er reeds is of de kracht van het huidige aanbod	33
5.4.4.2. Knelpunten en hiaten	33
5.4.5. Aanbevelingen: van realiteit opnieuw richting ideaalaanbod	34
6. Tot slot	36
6.1. Samenvatting bevindingen per interview + plus groep	36
6.1.1. Bevindingen uit groep 1	36
6.1.2. Bevindingen uit groep 2	36
6.1.3. Bevindingen uit groep 3	36
6.2. Signalen aan het werkveld en aan de overheid	37
6.2.1. Signalen aan het werkveld	37
6.2.2. Signalen aan de overheid	38
6.3. Naar een integrale jeugdhulp in Brussel: prioriteit voor het Brussels Overleg Jeugdzorg	39

Afkortingen

AWW:	Algemeen Welzijnswerk
BAS:	Begeleidingsdienst Alternatieve Sancties
BIKA:	Brusselse Intervisie Kinderen en Adolescenten
BJB:	Bijzondere Jeugdbijstand
BOJ:	Brussels Overleg Jeugdzorg
BRES:	Brussels Steunpunt Jeugdwerkingen met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren
BWR:	Brusselse Welzijns- en gezondheidsRaad
CAW:	Centrum/ centra Algemeen Welzijnswerk
CBJ:	Comité voor Bijzondere Jeugdzorg
CGG:	Centra Geestelijke Gezondheidszorg
CGGZ:	Centrum Geestelijke Gezondheidszorg
CLB:	Centrum/ centra voor Leerlingenbegeleiding
GECO:	Gesubsidieerde Contractueel
GOK:	Gelijke Onderwijskansen
IJH:	Integrale Jeugdhulp
JRB:	Jeugdrechtbank
MDJ:	moeilijk doorverwijsbare jongeren
MPI:	Medisch Pedagogisch Instituut
MST:	Medisch Schooltoezicht
OCMW:	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OBC:	Observatie- en behandelingscentrum
PIT:	Project Intensieve Trajectbegeleiding
PMS:	Psycho-Medisch-Sociaal Centrum
WKJ:	Werking Kansarme Jeugd

Opmerking

Bij het schrijven van deze tekst werd bij aanduiding van de jongere of hulpverlener gekozen voor de hij-vorm. Dit werd louter omwille van de leesbaarheid van de tekst gedaan en betekent geenszins dat de jongeren of hulpverleners alleen mannelijk zouden zijn.

1. Inleiding

De Brusselse jeugdhulpverlening is voortdurend in beweging.

Schaalvergroting, professionalisering van de zorg en optimalisering van de middelen zijn kenmerkend voor de evolutie gedurende de afgelopen jaren in Vlaanderen en Brussel. Binnen de verschillende sectoren waren fusies en hervormingen aan de orde. Zo kunnen we de fusies van het algemeen welzijnswerk en de centra voor geestelijke gezondheidszorg vermelden, alsook de hervorming van PMS/MST naar CLB, de komst van de regioverantwoordelijke en het multidisciplinair team binnen BJB en de centrale wachtlijstwerking binnen de gehandicaptensector.

De **integrale jeugdhulp** zal vanaf 2004 het landschap van de jeugdhulpverlening in Vlaanderen en Brussel fundamenteel hertekenen.

Het concept integrale jeugdhulp werd uitgewerkt in de periode 2000-2002. De Vlaamse regering wil via dit concept de jeugdhulpverlening optimaliseren en meer vraaggestuurd maken.

De kernelementen van integrale jeugdhulp zijn netwerkvorming, differentiatie en flexibilisering van de hulp, modulering van het hulpaanbod, het realiseren van een continuïteit in de hulp, het realiseren van cliëntbetrokkenheid en het garanderen dat jongeren met een nood aan hulp, ook wanneer die meer ingrijpend is, de gepaste hulpverlening krijgen.

"Integraal" betekent dat de hulpverlening in samenhang wordt georganiseerd, over de sectorgrenzen heen. Minimum zes partners in de jeugdhulpverlening moeten hun aanbod grondig op mekaar afstemmen, aan de hand van modulering van hun aanbod en registratie van de vragen. Dit moet leiden tot het uitzuiveren van overlappingsen en het opsporen van lacunes, waardoor de hulpverlening meer vraaggestuurd kan worden georganiseerd.

De zes betrokken sectoren van integrale jeugdhulp zoals ze in de huidige pilotfase worden afgebakend zijn Algemeen Welzijnswerk, Kind en Gezin, Centra voor Leerlingenbegeleiding, Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap, Geestelijke Gezondheidszorg en Bijzondere Jeugdbijstand.

Alle vormen van hulpverlening worden in het concept vervat, van informatie en advies tot residentiële hulp.

Ook de **intersectorale samenwerking** binnen het Brussels Overleg Jeugdzorg evolueert voortdurend. De afgelopen jaren werd heel veel energie besteed aan kennismaking tussen de verschillende sectoren en samenwerking op diverse terreinen. Zo werden de banden tussen het jeugdwerk en de jeugdhulpverlening aangehaald, werden samenwerkingsafspraken gemaakt tussen een aantal sectoren van de eerste, tweede en derde lijn, is er aandacht voor samenwerking inzake opvoedingsondersteuning,...

Externe evoluties en interne verschuivingen binnen voorzieningen zorgen ervoor dat overleg en samenwerking telkens nieuwe invullingen krijgen en dat daar blijvend inspanningen toe moeten worden gedaan.

Binnen de Brusselse jeugdhulpverlening is door de jaren en evoluties heen een **intersectorale bezorgdheid** gegroeid over groepen van jongeren die binnen de jeugdhulpverlening onvoldoende worden bereikt ⁽¹⁾. Het project "Jeugdhulpverlening: een recht voor alle Brusselse jongeren", waarvan dit eindrapport het resultaat is, heeft de bewustwording voor deze problematiek verder gestimuleerd. Het is tevens een aanzet tot het uitwerken van concrete oplossingen.

Dit project sluit zich aan bij de visie en de doelstellingen van de integrale jeugdhulp. Vraaggestuurde hulpverlening, netwerkvorming en differentiatie van de hulpverlening zijn kernelementen. Cliëntbetrokkenheid is essentieel. We vertrokken dan ook vanuit een bottom-up-benadering, waarbij door hulpverleners in het veld, die dicht bij de jongeren staan, werd gereflecteerd over wat de jongeren zelf nodig hebben.

Uitgangspunt is dat de Brusselse jeugdhulpverlening alle hulpbehoevende jongeren wil bereiken.

Binnen het project hebben we het over jongeren van grosso modo **12 tot 25 jaar**. Binnen die leeftijdsgroep situeert zich volgens de analyse van de verschillende sectoren het grootste probleem inzake het niet-bereiken van de doelgroep. Gezien het gaat om jongeren, is Kind en Gezin, één van de zes sectoren van integrale jeugdhulp, in dit project geen betrokken partij. De projectpartners zijn de andere sectoren van integrale

---

⁽¹⁾ We duiden die jongeren aan met de term "moeilijk doorverwijsbare jongeren". Het gaat om jongeren die vaak wel worden bereikt door een aantal sectoren, zoals straathoekwerk, jeugdwerk en onderwijs, maar voor wie geen geschikt aanbod bestaat of die heel moeilijk door te verwijzen vallen naar de hulpverlening die zij nodig hebben. Voor een aantal sectoren zouden we eigenlijk moeten spreken van "moeilijk bereikbare jongeren".

jeugdhulp plus het jeugdwerk en de minderhedensector. Hier zit meteen een verschilpunt met de integrale jeugdhulp, die het heeft over kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar.

Het was niet de bedoeling van voorliggend project om een wetenschappelijk onderzoek op te zetten of harde cijfergegevens te verzamelen. Wel werd ervoor gekozen te vertrekken vanuit de **ervaring van hulpverleners op het terrein**, binnen de verschillende sectoren, en hen te laten nadenken over wat de jongeren volgens hen nodig hebben.

Nu is de tijd rijp om in **intersectorale consensus** een aantal concrete stappen te ondernemen. Het Brussels Overleg Jeugdzorg engageert zich om vanaf 2004, bij de implementatie van de integrale jeugdhulp, mede op basis van elementen uit dit rapport, de **jeugdhulpverlening blijvend te optimaliseren** en een aangepast hulpverleningsaanbod te ontwikkelen, met de bedoeling dat de groep van moeilijk bereikbare jongeren steeds kleiner wordt.

2. Historiek samenwerking rond jeugdhulpverlening in Brussel

Reeds geruime tijd wordt binnen het **Brussels Overleg Jeugdzorg (BOJ)** door de verschillende sectoren die met kinderen en jongeren werken intensief gewerkt aan een betere samenwerking en doorverwijzing in het belang van de gemeenschappelijke cliënten.

In 1995 werd vanuit de stuurgroep van het BOJ ⁽²⁾ een intersectorale werkgroep rond **adolescentenhulpverlening** opgericht voor Brussel en Halle-Vilvoorde, met als opdracht de problematiek van jongeren die moeilijk door te verwijzen zijn binnen de jeugdhulpverlening van naderbij te bekijken.

Er werd vastgesteld dat een groep jongeren niet wordt bereikt, onder andere doordat ze niet passen in de mechanismen van de hulpverlening. De conclusie was dat er op drie terreinen moest worden verder gewerkt: doorverwijzing, samenwerking en de ontwikkeling van nieuwe werkvormen. Kennismaking tussen de verschillende sectoren bleek daartoe een essentiële voorwaarde.

In 1997 ging onder impuls van deze werkgroep de Beu(h)rs door, een ontmoetingsinitiatief tussen de verschillende sectoren die aan adolescentenhulpverlening doen (AWW, PMS en MST, BJB, CGG, vertrouwensartscentra, straathoekwerk, drugszorg en -preventie, jeugddiensten, WKJ's en migrantenwerk, vorming en tewerkstelling, OCMW, rechtshulp en alternatieve straffen en gehandicaptenzorg).

Het Parcours in 1998, een initiatief om de verschillende diensten en hulpverleners nog beter te leren kennen, stond open voor PMS/ MST, CGG, AWW, BJB en de gehandicaptensector. Per sector ging men op bezoek bij de andere sectoren. Naast de kennismaking werd er ook een inventaris van knelpunten en leemten in de intersectorale samenwerking opgemaakt.

In 1998 en begin 1999 werden huis-aan-huissessies georganiseerd. Die sessies beoogden meer dan kennismaking. Ze waren vooral gericht op ervaringsuitwisseling, met als methodiek intervisie, in een breder kader van bijscholing en vorming gericht op een betere samenwerking.

Dit ganse pakket van initiatieven leidde tot een aantal conclusies. Het voornaamste besluit was dat er nood was aan verder doorgedreven **intersectorale samenwerking**, met als finale doelstelling **een intersectoraal, laagdrempelig, integraal hulpverleningsaanbod** aan jongeren in Brussel en Halle-Vilvoorde.

In februari 1999 werd in dit kader bij minister Martens, de toenmalige minister van Welzijn, het project "**Een regionaal en intersectoraal samenwerkingsexperiment inzake adolescentenhulpverlening in de regio Brussel- Halle/Vilvoorde**" ingediend, via het bijzonder fonds bijzondere jeugdbijstand. Het project omvatte heel wat principes van integrale jeugdhulp "avant la lettre".

Het project werd in mei 2000 herschreven en opnieuw ingediend bij minister Vogels, de toenmalige minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen, in het kader van de toewijzing van de **pilootregio's integrale jeugdhulp**. Brussel- Halle/Vilvoorde werd echter **geen pilootregio** en het project kreeg **geen erkenning**.

Het Brussels Overleg Jeugdzorg zette haar activiteiten verder, toegespitst op Brussel. De stuurgroep BOJ werd uitgebreid ⁽³⁾ en fungeerde vanaf 2000 als Brussels forum integrale jeugdhulp. Vanaf 2000 werd er gefocust op twee domeinen: **samenwerking en afstemming en het beter bereiken van bepaalde doelgroepen van jongeren**.

Samenwerking en afstemming van de verschillende sectoren op mekaar werd gerealiseerd binnen een aantal overlegwerkingen en ad hoc-werkgroepen van het Brussels Overleg Jeugdzorg. Voorbeelden zijn het plenair overleg jeugdzorg als intersectoraal ontmoetingsforum voor alle geïnteresseerden in de jeugdzorg, de intervisiegroep BIKa, het overleg opvoedingsondersteuning en een aantal ad hoc-werkgroepen rond doorverwijzing tussen sectoren op eerste, tweede en derde lijn.

De werkgroep "moeilijk doorverwijsbare jongeren" werd opgericht vanuit de intersectorale bekommernis over het bestaan van een doelgroep van jongeren ⁽⁴⁾ voor wie momenteel geen geschikt aanbod bestaat.

⁽²⁾ De BOJ-stuurgroep is het permanent, intersectoraal Brussels platform voor jeugdzorg. Het is de denktank waar projecten en activiteiten in de jeugdzorg worden opgevolgd en waar initiatieven worden geprogrammeerd.

⁽³⁾ De BOJ-stuurgroep bestaat uit de zes sectoren van integrale jeugdhulp (Algemeen Welzijnswerk, Kind en Gezin, Centra voor Leerlingenbegeleiding, Vlaams Fonds voor Sociale Integratie van Personen met een Handicap, Geestelijke Gezondheidszorg en Bijzondere Jeugdbijstand), het jeugdwerk en de allochtonensector.

⁽⁴⁾ We spreken liever over "jongeren" dan over "adolescenten", gezien de term jongeren beter aansluit bij de leefwereld van deze doelgroep. Omwille van de werkbaarheid wordt een leeftijdsgrens vastgelegd tussen 12 en 25 jaar. Uitdrukkelijk wordt ervoor gekozen de meerderjarigheid niet als grens in te stellen omdat de sectoren gelijkaardige problematieken vaststellen bij minderjarige jongeren en bij jongvolwassenen.

3. De werkgroep "moeilijk doorverwijsbare jongeren"

Centrale doelstelling van de werkgroep moeilijk doorverwijsbare jongeren (MDJ) was verder uit te klaren voor **welke jongeren** er momenteel geen geschikt aanbod bestaat en **welk aanbod** er voor deze doelgroep zou moeten worden gecreëerd.

De werkgroep heeft daartoe twee concrete zaken uitgewerkt, namelijk een bevraging van een aantal sleutelfiguren uit de Brusselse hulpverlening (deel 4) en het daarop voortbouwende project "jeugdhulpverlening: een recht voor alle Brusselse jongeren" (deel 5).

In de eerste fase werd de werkgroep om praktische redenen beperkt tot vier mensen. De werkgroep bestond uit:

- Pascal Van Heyste, CAW Mozaïek, AWW;
- Anke Schrauwen, CGGZ Brussel- deelwerking Primavera, CGG;
- Sven Debecker, preventieconsulent Comité Bijzondere Jeugdzorg Brussel, BJB;
- Marian Haspeslagh, Brusselse Welzijns- en gezondheidsRaad (BWR).

In de volgende fase werd de werkgroep uitgebreid met vertegenwoordigers uit andere sectoren actief binnen de hulpverlening aan jongeren, met name jeugdwerk, straathoekwerk, de CLB en de gehandicaptensector. Na een aantal verschuivingen bestaat de huidige werkgroep uit:

- Pascal Van Heyste, voorzitter van de werkgroep;
- Anke Schrauwen, CGGZ Brussel, deelwerking Primavera, CGG;
- Els Van Langendonck, De Boei, gehandicaptensector;
- Micha Van der Meiren, preventieteam bijzondere jeugdzorg Vlaams-Brabant en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, BJB;
- Sandra Van Vreckem, CAW Mozaïek-deelwerking Adzon, AWW;
- Joke Gerits, Pieter Breughel, CLB;
- Olivier Givron, De Torentjes- Koninklijk Instituut Woluwe, gehandicaptensector;
- Pol Dobbelaere, BRES- Jeugd en Stad, jeugdwerk;
- Wim Verhelst, Vlastrov, straathoekwerk;
- Christa Engelbos en Marian Haspeslagh, BWR.

4. Gezocht: een aanbod voor doelgroep X

In de eerste fase (2001) interviewde de werkgroep MDJ 14 **sleutelfiguren uit de verschillende sectoren** die in Brussel werken met jongeren. Gezien de onduidelijkheid om welke jongeren het precies ging, kreeg de bevraging als titel "Gezocht: een aanbod voor doelgroep X".

De sectoren die werden bevraagd zijn AWW, BJB, CLB, CGG, de gehandicaptensector, jeugdwerk en straat-hoekwerk.

Vanuit de interviews werden enerzijds een aantal kenmerken van moeilijk bereikbare jongeren gedetecteerd en anderzijds een aantal mogelijke oplossingen aangereikt om deze jongeren beter te bereiken.

4.1. Beschrijving van de doelgroep moeilijk doorverwijsbare jongeren

Uit de interviews blijkt dat jongeren bij wie de doorverwijzing moeilijk verloopt niet een afzonderlijke groep met een duidelijk afgebakend profiel vormen. Er zijn tal van diverse kenmerken; het gaat in feite om **meerdere doelgroepen** van moeilijk doorverwijsbare jongeren.

Toch zijn er een aantal kenmerken die regelmatig terugkeren en in die zin als kenmerkend voor de doelgroep(en) moeilijk doorverwijsbare jongeren kunnen worden beschouwd. Andere kenmerken worden één of enkele malen vernoemd en wijzen op specifiekere doelgroepen van moeilijk doorverwijsbare jongeren. We kunnen ook een onderscheid maken tussen meer eigen kenmerken van de jongeren en kenmerken die wijzen op de relatie met de hulpverlening.

Vanuit een aantal meer **algemene bevindingen** kunnen we stellen dat het gaat om jongeren met de volgende (eigen) kenmerken:

- uit een problematische gezinssituatie komen;
- vaak is er sprake van generatie- armoede;
- vaak hebben de jongeren een zwakkere verbale begaafdheid;
- er is vaak een mix van sociale, emotionele en psychische problemen;
- de jongeren hebben vaak een zwaar beladen verhaal;
- een aantal jongeren is mentaal zwakker; sommigen hebben een beperkt probleeminzicht;
- een aantal jongeren vertoont zware emotionele en gedragsstoornissen;
- een aantal jongeren wil de ouders buiten de hulpverlening houden.

Een aantal meer **specifieke kenmerken** zijn:

- van allochtone oorsprong zijn, vaak afkomstig uit een heel gesloten milieu met weinig geloof in de hulpverlening;
- asielzoeker of illegaal zijn; een specifieke doelgroep vormen de niet-begeleide buitenlandse minderjarigen en de illegale jongeren die buiten de asiel- of regularisatieprocedure vallen;
- in de criminaliteit of in het prostitutie- of drugsmilieu terecht gekomen zijn;
- met bendevorming te maken hebben.

Een aantal meer algemene kenmerken die eerder wijzen op de **relatie tussen de jongeren en de hulpverlening** zijn:

- niet of weinig gemotiveerd zijn voor hulpverlening;
- ongestructureerd beroep doen op hulpverlening;
- een lange hulpverleningsgeschiedenis;
- een negatieve houding tegenover de hulpverlening;
- negatieve ervaringen met hulpverlening en dus heel veel wantrouwen;
- een niet-klassieke aanpak vragen;
- nergens binnen de hulpverlening echt aansluiting vinden;
- het extreem gevoelig zijn aan het stigmatiserende van sommige hulpverleningssectoren.

4.2. Mogelijke oplossingen

Uit de interviews werden drie categorieën van mogelijke oplossingen gedetecteerd. Acties op de drie terreinen zijn essentieel.

4.2.1. Via intensievere samenwerking en overleg tussen verschillende diensten

Via intensere samenwerking tussen de bestaande voorzieningen kan tegemoet worden gekomen aan een aantal noden van moeilijk doorverwijsbare jongeren. Belangrijke zaken die uit de interviews naar voren komen zijn:

- de nood aan een **intensere samenwerking** tussen sectoren, onder meer in functie van doorverwijzing ⁽⁵⁾, waarbij rekening wordt gehouden met de kenmerken van moeilijk doorverwijsbare jongeren: een persoonlijke en laagdrempelige aanpak, geen lange wachlijsten, flexibel, actief en op maat van de jongere;
- een **respectvolle en communicatieve houding** t.o.v. andere diensten, waarbij een soms mythische beeldvorming over andere diensten moet vervangen worden door juiste beelden op basis van reële contacten tussen diensten ⁽⁶⁾;
- meer **uitwisseling van know-how**:
  - tussen diensten;
  - tussen autochtone en allochtone hulpverleners: sommige autochtone hulpverleners voelen zich onzeker in het werken met allochtonen door gebrek aan kennis en achtergrond;
- meer **samenwerking over de taalgrenzen heen** in Brussel;
- meer **samenwerking tussen de welzijnssector en het jeugdwerk** ⁽⁷⁾;
- meer aandacht voor **preventie en vroegdetectie**: tijdig doorverwijzen voorkomt vaak de ontwikkeling van een te zware problematiek. De scholen en het jeugdwerk kunnen daarin een belangrijke rol spelen;
- een verdere uitwerking en uitbreiding van **laagdrempelige crisisopvang** ⁽⁸⁾: vrijblijvend, kortstondig en niet aan doelgroepen gebonden;
- meer laagdrempelige en voor iedereen vlot toegankelijke **opvoedingsondersteuning**;
- **intensievere gezinsbegeleiding** vanuit de residentiële voorzieningen en de diensten voor pleegzorg;
- meer (therapeutische) **begeleiding aan huis**;
- een **dagcentrumwerking** tijdens de opvang van scholen of binnen internaten voor jongeren die het moeilijk hebben;
- centra die **multidisciplinair werken** en alle gezinsleden kunnen begeleiden.

4.2.2. Via de oprichting van bijkomende reguliere hulpverleningsinitiatieven

In de interviews wordt aangegeven dat Brussel nood heeft aan:

- een **residentiële instelling voor jongens** ⁽⁹⁾;
- een **observatie- en behandelingscentrum (OBC)** ⁽¹⁰⁾;
- een **time out setting** voor jongeren die wegens bepaalde problemen (gedragmatig, verslaving,...) niet meer in de eigen voorziening te hanteren zijn en tijdelijk ergens anders zouden moeten verblijven;
- Nederlandstalige **psychiatrie** voor kinderen en jongeren, met aandacht voor de context;
- een **dagcentrum** voor adolescenten met psychische problemen;
- een **therapeutische gemeenschap** voor 14-plussers;
- een **kamertrainingscentrum** voor -18-jarigen;

⁽⁵⁾ De werkgroepen AWW-CGG en BJB-CGG kwamen hier inmiddels tot samenwerkings- en doorverwijzingsafspraken voor gemeenschappelijke cliënten/ jongeren.

⁽⁶⁾ De werkgroep BJB-CGG nam dit signaal ter harte en organiseerde workshops ter intensieve kennismaking en doorbreking van de niet steeds correcte beeldvorming van beide sectoren over mekaar.

⁽⁷⁾ Een ontmoetingsnamiddag tussen de verschillende sectoren van jeugdwelzijn en jeugdwerk die resulteerde in afspraken inzake één centraal meldpunt voor problemen die door het jeugdwerk worden gesignaleerd (CAW Mozaïek-De Hallen), was daartoe een eerste stap.

⁽⁸⁾ Via een bevraging en plenaire bijeenkomst werden de noden gedetecteerd. Een project werd ingediend door CAW Mozaïek-De Hallen. De BOJ-stuurgroep ondersteunt de uitbouw van crisis hulp in Brussel.

⁽⁹⁾ Een residentiële voorziening voor jongens tussen 14 en 18 jaar, categorie 1 bis, "Het BOY-kot" zal worden opgericht. In de aanloopfase startte recent (juni 2003) het Project Intensieve Trajectbegeleiding (PIT) op, gericht naar een ruimere doelgroep dan het BOY-kot (ook meisjes).

⁽¹⁰⁾ OBC's heten voluit Centra voor Observatie, Oriëntering en Medische, Psychologische en Pedagogische Behandeling. Bij onduidelijkheid over de aard van een handicap kan een jongere tijdelijk in een OBC worden opgenomen. Een subwerkgroep van de provinciale werkgroep kinderen en jongeren werkt momenteel aan de oprichting van een OBC voor de regio Brussel- Halle-Vilvoorde. De realisatie wordt voorzien in de periode 2004-2006.

- **begeleid zelfstandig wonen** voor zwakker begaafde jongeren;
- een laagdrempelig Nederlandstalig **opvangcentrum** voor gezinnen in crisis;
- een aangepaste **onthaalruimte** voor kinderen/ jongeren van gescheiden ouders;
- de uitbreiding van opvang voor **illegale jongeren**.

4.2.3. Een nieuw hulpverleningsconcept aangepast aan moeilijk doorverwijsbare jongeren

Vanuit de interviews blijkt er een nood te bestaan aan een concept van hulpverlening aangepast aan een doelgroep die momenteel heel moeilijk wordt bereikt. Hoe dit er precies zou moeten uitzien, wenselijk en realistisch, is nader te bekijken ⁽¹¹⁾.

Kenmerken zijn alvast dat het zou moeten gaan om een **laagdrempelig** hulpverleningsaanbod, dat wel **langdurig en intensief** kan zijn: iets tussen nulde, eerste en tweede lijn in. Er zou heel persoonlijk met de jongeren moeten worden gewerkt, flexibel, op maat van de jongeren, mogelijk gekoppeld aan een plaats waar jongeren reeds komen om elkaar te ontmoeten. Het zou dan gaan over een therapeutisch aanbod, met een grondige uitleg over wat dit inhoudt en mogelijk onder een andere benaming, zodat de weerstand tegen (de term) therapie kan afnemen. Dit kan worden gekoppeld aan activiteiten waar de jongeren zich goed bij voelen. Een persoonlijke en laagdrempelige aanpak en werken op ritme van de jongere zijn essentieel.

4.3. Conclusie

Uit de interviews bleek eens te meer dat er in Brussel jongeren zijn die nood hebben aan hulpverlening of begeleiding, maar die binnen het huidige aanbod geen aansluiting vinden.

Om "doelgroep X" te bereiken, zijn een aantal wijzigingen binnen het hulpverleningsaanbod, zoals hierboven beschreven, noodzakelijk.

Uit de interviews bleek echter ook dat het gaat om heel verschillende groepen van jongeren: elke dienst vult de doelgroep anders in, volgens de eigen ervaringen. Er bestaan geen trucs om al deze jongeren te bereiken, gezien ze elk hun specifieke noden hebben.

Naast het reeds verder uitwerken van een aantal suggesties binnen bestaande werkgroepen, werd op een intersectoraal forum de nood gedetecteerd om een aantal doelgroepen van moeilijk doorverwijsbare jongeren **in kaart te brengen en af te bakenen**. Voor deze specifieke doelgroepen kan dan een **gericht aanbod** worden uitgewerkt.

⁽¹¹⁾ De werkgroep moeilijk doorverwijsbare jongeren leverde hier een belangrijke aanzet voor binnen het project "Jeugdhulpverlening: een recht voor alle Brusselse jongeren".

5. Jeugdhulpverlening: een recht voor àlle Brusselse jongeren

In een tweede fase (2002-2003) werkte de uitgebreide werkgroep MDJ het project "Jeugdhulpverlening: een recht voor àlle Brusselse jongeren" uit.

5.1. Algemene krijtlijnen van het project

5.1.1. Doelstelling

Het doel van het project was na te gaan waarom bepaalde jongeren geen aansluiting vinden in de huidige jeugdhulpverlening, een duidelijk **profiel** van hen te schetsen en na te denken **welk aanbod** er nodig is om hen wel te laten aansluiten. Door deze vragen voor te leggen aan drie intersectoraal samengestelde groepen, wilden we ook de bewustwording voor deze thematiek binnen de verschillende sectoren verhogen en komen tot een intersectorale consensus over de te ondernemen stappen.

Er werd voortgebouwd op de resultaten van de interviews.

Finale doelstelling op lange termijn is het creëren van een intersectoraal aanbod op maat van alle hulpbehoevende jongeren. Het project is een belangrijke stap daartoe.

5.1.2. Afbakening van de doelgroepen

De werkgroep MDJ bakende, vanuit de interviews en de intersectorale nabespreking, drie prioritaire doelgroepen af:

- jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld;
- jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut;
- jongeren met een zwakkere verbale begaafdheid.

5.1.3. Methodiek

We kozen ervoor om drie groepen van een 10-tal **veldwerkers** op te starten. Onder deskundige **procesbegeleiding** van Ehsal vzw- Europese Hogeschool Brussel hebben die groepen onderzocht waarom de drie prioritaire doelgroepen geen aansluiting vinden bij de huidige jeugdhulpverlening. Ze zijn samen op zoek gegaan naar mogelijke oplossingen voor die jongeren. Bij elke groep nam iemand van de werkgroep MDJ de rol van **centrale figuur** op zich. Die persoon stond in voor het bewaken van de centrale doelstelling binnen het groepsproces en voor het opmaken van de samengestelde casussen waar de groep van vertrok. De voorzitter van de werkgroep MDJ was bij elke groep aanwezig als **observator**.

Bij de selectie van de deelnemers werd er gekozen voor veldwerkers: mensen die zelf aan hulpverlening doen en dus casussen kunnen brengen, maar die ook een duidelijke visie hebben op het hulpverleningsgebeuren. Voldoende differentiatie in sectoren en in leeftijd van de jongeren met wie men werkt werd bewaakt. We zochten enthousiaste mensen met een openheid en bereidheid om, los van de eigen sector maar wel met praktijkervaring, na te denken over de noden van jongeren.

De precieze samenstelling van de drie groepen vind je telkens in de eindrapportage van de betreffende groep.

Per groep waren er zes bijeenkomsten van drie uur, die analoog verliepen qua basisagenda, timing en methodiek. De afbakening tot zes bijeenkomsten was een bewuste keuze, om het werkveld niet te overbevragen en een productgerichte dynamiek te stimuleren.

Tussentijdse bijeenkomsten van de werkgroep MDJ en de procesbegeleiders stuurden de groepen bij waar nodig.

De werkgroep MDJ werkte, samen met Europese Hogeschool Brussel, een ervaringsgerichte startmethodiek uit, die we "**interview + plus**" hebben genoemd.

Hierbij werd vertrokken van een aantal concrete casussen, aangebracht door de deelnemers van de groepen zelf. De casussen werden verwerkt tot twee samengestelde casussen per groep. Dit had als voordeel dat elke deelnemer zijn inbreng had, zonder dat er te veel tijd ging naar het bespreken van de casussen en zonder te vervallen in klassieke interview.

Het aspect van interview kwam aan bod bij de bespreking van de casussen. Waar het bij klassieke interview

de bedoeling is om een oplossing te creëren voor de individuele casus, was het hier de bedoeling een aantal thema's te detecteren die belangrijk zijn binnen de hulpverlening naar de ganse doelgroep toe.

De "+ plus" stond dan ook voor het **overstijgen van intervisie**, voor het zoeken naar thema's die zowel het falen als de machteloosheid van de hulpverlening in het bereiken van en werken met bepaalde jongeren in kaart kunnen brengen.

De "+ plus" stond ook voor een benadering en bespreking van de problematiek zonder directe schuldigen te zoeken en zonder het eigen aandeel weg te wuiven.

De "+ plus" stond voor het kijken naar de huidige hulpverlening vanuit verschillende invalshoeken (maatschappij, jongere, gezin, centrum, hulpverlener,...).

De "+ plus" duidde ook op de verwachting om de besprekingen telkens terug te koppelen naar de eigen organisatie, om zo het draagvlak van de conclusies te vergroten.

5.1.4. Eindrapportage van de drie groepen

Globaal zijn de drie rapporten als volgt opgebouwd:

De **samenstelling van de groep** wordt beschreven. Daarna volgt een **definiëring van de doelgroep** waar rond de intervisie + plus groep heeft gewerkt. Vervolgens werkte elke groep een "**ideaalaanbod**" uit voor de doelgroep, met als uitgangspunt de jongeren zelf. We vragen dan ook aan de lezer om dit ideaalaanbod op die manier te lezen en niet te interpreteren als een bestaand aanbod. Enkele **krachten van het huidige aanbod** worden vervolgens gededd, om dan over te gaan tot een **analyse van knelpunten en hiaten**. Ten slotte worden een aantal **aanbevelingen** gedaan hoe de huidige hulpverlening naar het ideaalaanbod toe kan groeien.

De analogie van de groepen zorgde deels voor een analogie in de eindrapportages. Anderzijds kende elke groep haar eigen dynamiek, wat dan weer een aantal verschillen in de eindrapportages oplevert.

De rapportages van de drie groepen zijn vrij uitgebreid. Hier is bewust voor gekozen. We wilden niet enkel de conclusies weergeven, maar ook voldoende aandacht besteden aan de methodiek en het proces van de groepen.

De definiëring van de doelgroep en de aanbevelingen om die groep jongeren beter te bereiken vormen de kern van elk deelrapport.

De **kracht** van deze eindrapportages zit ons inziens in de **intersectorale consensus** die werd bereikt tussen een aantal hulpverleners van heel diverse sectoren, die bewust vanuit de jongere zelf hebben nagedacht over hoe het hulpverleningsaanbod er zou moeten uitzien. Dit rapport kan dan ook een basis vormen voor vraaggestuurd werken binnen de jeugdhulpverlening.

Zoals in de rapporten wordt vermeld konden, wegens het strikte tijdschema, een aantal denkpijsten onvoldoende worden uitgediept. Verder willen we er ook op wijzen dat de rapporten de visie van de groepen weerspiegelen. Er zijn uiteraard ook nog andere meningen omtrent verschillende items, die we graag in een volgende fase met deze rapportages willen confronteren. De rapporten vormen **een aanzet** om een aantal discussies verder te voeren en **een basis** waarop de Brusselse jeugdhulpverlening kan terugvallen om een aantal zaken verder uit te werken.

5.2. Hulpverlening aan kinderen en jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld in Brussel, eindrapportage intervisie + plus groep 1

5.2.1. Samenstelling intervisie + plus groep 1

Intervisie + plus groep 1 werd intersectoraal samengesteld. Ze bestond uit veldwerkers die een zicht en visie hebben op de problematiek van jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld. Er was een vertegenwoordiging van de sectoren van de integrale jeugdhulp⁽¹²⁾, behalve Kind en Gezin daar dit project gericht is naar jongeren die ouder zijn dan de doelgroep van Kind en Gezin en de gehandicaptensector wegens haar specificiteit⁽¹³⁾, aangevuld met het jeugdwerk en het straathoekwerk.

De bijzondere jeugdbijstand is in deze groep vrij uitgebreid vertegenwoordigd, gezien de specificiteit van de verschillende disciplines binnen de sector en haar vertrouwdheid met deze doelgroep.

De groep bestond uit:

- Rina Gijsen, Europese Hogeschool Brussel, procesbegeleidster;
- Anke Schrauwen, CGGZ Brussel, deelwerking Primavera, sector CGG en centrale figuur uit denktank MDJ;
- Ann Van de Vel, CAW Mozaïek- De Hallen, sector AWW;
- Kris Blervacq, Jeugd en Stad, sector straathoekwerk;
- Elke Van den Eynde, BAS! Begeleidingsdienst Alternatieve Sancties, sector BJB;
- Freia Peeters, CBJ Brussel, sector BJB;
- Mieke Parmentier, De Plan-Aid, begeleidingstehuis, sector BJB;
- Jos Curfs, CLB Gemeenschapsonderwijs, sector onderwijs;
- Bart Vanderstraeten, Roodebeekcentrum, jeugdcentrum;
- Micha Van der Meiren; BJB preventieteam, sector BJB, verslaggeefster;
- Pascal Van Heyste, waarnemer vanuit denktank MDJ.

5.2.2. Definiëring van de doelgroep

Jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld zijn binnen de huidige Brusselse jeugdhulpverlening moeilijk te bereiken. Deze vaststelling wordt unaniem gemaakt door de veldwerkers uit de verschillende sectoren.

We hebben het over jongeren:

- **zonder "echte" of "concrete" hulpvraag;**
- die vaak stoer en zelfzeker overkomen maar veelal innerlijk onzeker zijn en weinig toekomstperspectieven zien. Ze nemen vaak een fatalistische houding aan, laten komen wat komt. Uit zichzelf stellen ze vaak weinig vragen omdat ze **niet geloven in zichzelf of in de hulpverlening;**
- die vaak reeds **negatieve ervaringen met de hulpverlening** hadden;
- die meestal o.w.v. negatieve ervaringen in het verleden, met familie, in relaties en/of hulpverlening, een **groot wantrouwen** hebben t.a.v. de hulpverlening en soms t.a.v. bijna iedereen;
- bij wie het niet eenvoudig is om aan te haken als hulpverlener. Ze hebben het gevoel niet begrepen te worden. Ze hebben vaak **negatieve ervaringen met relaties** waarin hun vertrouwen werd beschaamd. Ze hechten zich moeilijker en haken makkelijker af;
- die gesprekken met hulpverleners niet als vrijblijvend ervaren. Soms kunnen zij wel contacten leggen met nulde- of eerstelijns werkers, maar durven zij zich niet te laten verwijzen naar meer gespecialiseerde diensten;
- een groot aantal wil **de controle over wat er gaat gebeuren bij zichzelf houden**. Het moeten werkt heel demotiverend;
- bij wie de hulpverlening, zeker in het begin, best een niet bedreigende houding aanneemt.

Deze jongeren hebben het zeer moeilijk om een langdurige relatie aan te gaan of om zich aan wie dan ook te hechten. Hun ontwikkelingsgeschiedenis, die mogelijk een hechtingsstoornis tot gevolg heeft gehad, kan daar een belangrijke oorzaak van zijn.

De intervisie + plus groep heeft bewust gekozen voor **een ruime definiëring**. Sommige jongeren wonen bij hun ouders, sommige verblijven in een voorziening van BJB, andere vinden elders opvang of wonen alleen.

⁽¹²⁾ Zie inleiding

⁽¹³⁾ De gehandicaptensector maakte zelf de keuze tot een sterke betrokkenheid in groep 3, wegens haar expertise inzake hulpverlening aan jongeren met een zwakkere begaafdheid.

5.2.3. Uitwerking van een ideaal hulpverleningsaanbod

De groep heeft zich gebogen over de vraag welk hulpverleningsaanbod jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld idealiter nodig hebben. Uitgangspunt is de jongere zelf - niet het bestaande hulpverleningsaanbod.

Binnen de groep werd al vrij snel duidelijk dat **laagdrempeligheid** een fundamentele voorwaarde is binnen de hulpverlening en één van de sleutels om jongeren te bereiken en het contact met hen te behouden. Laagdrempeligheid is echter een vaag begrip. Doorheen de verschillende overlegmomenten heeft de groep deze term geconcretiseerd en verschillende domeinen gedetecteerd waarin men laagdrempeligheid kan nastreven. Hieronder omschrijven we de verschillende domeinen en concretiseren we hoe we laagdrempeligheid binnen elk domein gerealiseerd wensen te zien.

De domeinen die we onderscheiden zijn de houding van de hulpverlening, het aanbod, netwerkvorming en een aanbod voor de hulpverleners zelf.

A) Houding van de hulpverlening

De houding van de hulpverlening ⁽¹⁴⁾ kwam in de verschillende bijeenkomsten als een zeer belangrijke, zonet de belangrijkste factor naar voor.

We sommen hier een aantal elementen op die zowel betrekking hebben op de **basishouding** van de hulpverlener (aanvaarding, respect, echtheid, openheid, transparantie,...) als op de **acties** die hij onderneemt in relatie tot de jongere.

De hulpverlener moet veel belang hechten aan het eerste contact met zijn cliënt. Bij jongeren, zeker bij ongemotiveerde jongeren die zelf nauwelijks een vraag hebben en wier vertrouwen geschonden is, is dit des te belangrijker.

Er moet interesse zijn voor meer dan louter het probleem van de jongere, aandacht voor de jongere in zijn totaliteit.

De door de werkgroep omschreven ideale houding als hulpverlener bij deze doelgroep omvat volgende elementen ⁽¹⁵⁾:

- de hulpverlener zoekt **aanknopings- en aanhakingspunten**. Hij probeert daartoe aan te sluiten bij de leefwereld en cultuur van de jongere. Hij stemt zijn stijl af op de individuele jongere. Dit kan betekenen dat hij actief dingen gaat doen met de jongere, waar nodig of aangewezen het hulpverleningsbureau verlaat en zelf naar de jongere toegaat. De hulpverlener praat verstaanbaar en zoekt naar de taal van de jongere;
- de hulpverlener toont **oprechte belangstelling** voor zowel de jongere als voor de thema's die hij aanbrengt. Op die manier toont hij respect en kan hij aansluiting vinden;
- de hulpverlener is **echt**, forceren heeft geen zin;
- de hulpverlener past zich aan het **tempo** van de jongere aan. Vaak is er heel wat geduld en zoekwerk nodig om een goede band en een werkbare relatie met deze jongeren op te bouwen;
- hulpverlening betekent ook samen zoeken. Jongeren verwachten **inspraak**. Inspraak zal hun weerstand doen dalen;
- de hulpverlener doet **actief** moeite om contact te krijgen en te behouden. De hulpverlener laat de deur ook open als de jongere een tijdje niet meer wil komen;
- de hulpverlener laat zoveel mogelijk verantwoordelijkheid en beslissingen bij de jongere en/of de ouders. Hij speelt geen redder of kapitein die domineert en stuurt. Samen met de interesse die hij voor de jongere toont laat hij hiermee zien dat hij gelooft in de jongere, dat hij de jongere en zijn keuzes **respecteert**. Dit betekent echter niet dat de hulpverlener de jongere zomaar laat begaan. Hij begeleidt de jongere in zijn keuzeproces, zet hem aan tot denken en steunt hem echt waar nodig;

⁽¹⁴⁾ Een bedenking op de formulering van een "ideaal hulpverleningsaanbod" vanuit dit perspectief is dat dit (te) veel druk op hulpverleners kan leggen. Ervaringen in het verleden, bijvoorbeeld een hechtingsstoornis, kunnen een grotere rol spelen in het afhaken dan de houding van de hulpverlener.

⁽¹⁵⁾ De hierboven vermelde opsomming impliceert niet dat dit "ideaal hulpverleningsaanbod" nog totaal niet zou bestaan. Verscheidene diensten bieden reeds meerdere elementen aan van de bovengenoemde opsomming. De werkgroep is er zich terdege van bewust dat er op het terrein, ten behoeve van de doelgroep, al veel inspanningen werden en worden ondernomen.

- verantwoordelijkheid bij de jongere en zijn context laten betekent dat een hulpverlener ook moet leren **loslaten**. De ideale hulpverlener moet kunnen aanvaarden dat jongeren soms moeten botsen en vallen vooraleer ze leren, vooraleer ze zelf verandering wensen. Jongeren maken ook soms keuzes die niet stroken met de waarden en normen van de hulpverlener. Sommige problemen zijn niet oplosbaar of hoeven niet opgelost te worden. Sommige jongeren zijn tevreden met hun huidige toestand en willen geen hulp;
- de hulpverlener zet zich niet boven de jongere, legt geen prioriteiten op, bepaalt niet wat er moet gebeuren;
- de hulpverlener moet confrontaties en kritiek aankunnen;
- de hulpverlener is **flexibel in denken en doen**, is niet bang om actief dingen te ondernemen;
- de hulpverlener houdt rekening met de **context** ⁽¹⁶⁾ (gezin, familie, vrienden,... huidige situatie; e.d.) van de jongere.

De jongere moet zelf kunnen beslissen of zijn ouders worden betrokken of niet. De hulpverlening kan dit niet op eigen houtje beslissen. Er moet ook rekening gehouden worden met de losmakingsfase van de jongere. Wel kan je als hulpverlener regelmatig terugkomen op de mogelijkheid om de ouders te betrekken, zodat de jongere hier zelf voor kan kiezen op het voor hem juiste moment. Op die manier kan je contact leggen met de ouders vanuit de jongere, i.p.v. met de jongere vanuit de gezinscontext.

B) Het aanbod

Een laagdrempelig aanbod betekent:

- flexibel inspelen op de noden van de individuele jongere, m.a.w. **vraaggericht** en niet noodzakelijk oplossingsgericht werken;
- **op het niveau van de jongere** afstemmen: een aantrekkelijk aanbod, door de aard van de activiteiten, de stijl, sfeer en visie die het centrum uitstraalt en de houding, stijl en visie van de hulpverleners;
- een **onvoorwaardelijk en vrij** aanbod: de jongere kan er komen gewoon omdat het gezellig is, omdat hij eens wil ontspannen. Hij kan er ook terecht voor een goede babbel, met een vraag, om iets te leren... Niets moet -buiten het naleven van een aantal huisregels- veel kan.
- zowel een **open, vrij aanbod** als een aanbod van **gestructureerde** activiteiten;
- **duidelijkheid**: de jongere moet weten wat hij kan verwachten;
- beschikken over **deskundige begeleiders**;
- beschikken over **meertalige** hulpverleners die **multifunctioneel** werken in een **multidisciplinair** team;
- beschikken over iemand die de rol van **linkenlegger of trajectbegeleider** kan opnemen.
Een linkenlegger is een zeer vlot bereikbaar iemand, bij wie zowel jongeren als hulpverleners terecht kunnen met vragen. Hij heeft een goede kennis van de sociale kaart. Hij doet niet zelf aan hulpverlening.
Een trajectbegeleider is iemand die de jongere van dichtbij opvolgt en die de hulpverlening coördineert. Een trajectbegeleider kan maar enkele jongeren tegelijk begeleiden, omdat hij ook heel de context moet kennen en betrekken;
- jongeren begeleiden in zoeken van werk, het aanleren van bepaalde vaardigheden en het zelf **keuzes** leren maken vanuit een besef van eigenwaarde: alternatieve projecten aanbieden (zoals Oikoten, een tijd in het buitenland gaan werken,...);
- de **wachlijsten** tot een minimum **beperken**;
- oog hebben voor **preventie** en **vroegdetectie** en tijdig hulp bieden, bijvoorbeeld wanneer er vanuit het onderwijs signalen worden gegeven.

C) Netwerkvorming

Het hierboven omschreven aanbod functioneert niet als één dienst op zichzelf, maar vormt een netwerk rond de jongere. Het netwerk omvat de ganse context die de jongere nodig heeft: ouders, vrienden, school, werk, OCMW, dokter, hulpverleningsdiensten...

Het smeden van die bruggen gebeurt idealiter door één persoon die het traject opvolgt en het netwerk coördineert: de **trajectbegeleider** ⁽¹⁷⁾.

Het werk van de trajectbegeleider kan maar slagen als diensten nog beter met elkaar leren samenwerken en communiceren en meer vertrouwen hebben in mekaars expertise en als er concrete stappen ondernomen worden naar minder versnippering van het hulpverleningsaanbod.

⁽¹⁶⁾ Tijdens de besprekingen binnen de intervisie+ plus groep werd er, onder andere door tijdsnood, (te) weinig aandacht geschonken aan de context van de jongeren (familie, gezin, vrienden, enz.) en hoe hiermee actief te werken.

⁽¹⁷⁾ Zie punt B, het aanbod

D) Een aanbod voor de hulpverleners zelf

Om het bovengenoemde te kunnen realiseren, hebben hulpverleners **ondersteuning, vorming en coaching** nodig.

Niet alleen voor de jongeren moet gezorgd worden, ook de hulpverleners hebben recht op zorg. Er wordt immers zeer veel van de hulpverlening verwacht en gevraagd. Voldoende ondersteuning, vorming en coaching van de hulpverleners ziet de groep als een voorwaarde om tot goede hulpverlening te kunnen komen.

Coaching moet worden geboden op verschillende niveaus, in verschillende vormen.

De hulpverlener wordt ondersteund door eigen collega's, door het eigen team. Er wordt ook gewerkt aan teambuilding.

Super- en intervisie zouden in elke dienst aanwezig moeten zijn. Dit vereist ook de nodige veiligheid in een team en een duidelijke visie op super- en intervisie. Deze inter- of supervisie zou dan ook de nodige middelen en tijd moeten krijgen. Dit zou bijvoorbeeld één van de voorwaarden kunnen zijn voor de erkenning van een dienst.

Ook bijscholing en vorming horen bij de vereiste voorwaarden.

5.2.4. Van ideaalaanbod naar de realiteit

Een ideaalaanbod is natuurlijk mooi, maar heeft pas zin als we het gaan vergelijken met wat er reeds is en kijken welke concrete verbeteringen in het aanbod mogelijk zijn. Wat is er in Brussel reeds aanwezig aan hulpverlening voor jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld en wat zijn de grote knelpunten en hiaten?

We streven hierbij geen volledige inventaris na, maar wel een weergave van hoe de veldwerkers uit verschillende sectoren een aantal zaken ervaren.

5.2.4.1. Wat er reeds is of de kracht van het huidige aanbod ⁽¹⁸⁾

Een goede basishouding is binnen de hulpverlening over het algemeen wel aanwezig. Veel hangt echter af van personen. Eén negatieve ervaring met één hulpverlener kan het beeld van de hulpvrager sterk en voor lange tijd beïnvloeden.

Op het niveau van nulde- en eerstelijnsdiensten bestaan reeds heel wat elementen van het door ons omschreven "ideaal hulpverleningsaanbod", zoals laagdrempeligheid en vrijblijvendheid. Dit is eigen aan het ontstaan en de aard van deze werkvormen.

Ook het jeugdwerk biedt al delen van ons ideaal aanbod, al ligt het accent elders, namelijk bij vrije tijd in plaats van bij hulpverlening.

5.2.4.2. Knelpunten en hiaten

In het algemeen wordt gesteld dat er **laagdrempeliger** moet worden gewerkt. Bij het ideaalaanbod omschreven we hoe deze laagdrempeligheid kan worden nagestreefd op verschillende domeinen.

A) Houding van de hulpverlening

Het ideaalbeeld is natuurlijk moeilijk haalbaar. Hulpverleners zijn immers geen supermensen. Toch zouden heel wat hulpverleners zich wat laagdrempeliger kunnen opstellen. Concreet wil dat zeggen; flexibeler, actiever, minder stijf, meer aangepast aan stijl van de jongere, meer **vraaggericht** i.p.v. oplossingsgericht, minder sturend handelen.

Dit verander je niet zomaar en kan je ook niet opleggen. Er is een zekere veranderingsbereidheid en openheid nodig, zowel aan de basis als op niveau van leidinggevenden en Raden van Bestuur.

B) Het aanbod

Er ontbreekt in Brussel ofwel een centrum dat de belangrijkste aspecten uit het ideaalaanbod in zich kan verenigen, ofwel een netwerk waarin die aspecten worden gerealiseerd door bruggen te leggen, meer en efficiënter samen te werken en de jongeren van dichtbij te begeleiden.

⁽¹⁸⁾ Dit betreft geen inventaris van de diensten en voorzieningen die er zijn of van het concrete aanbod. Het is een reflectie van de groep over positieve elementen die reeds aanwezig zijn in het huidige aanbod en die een adequate hulpverlening aan jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld faciliteren. Wegens de beperktheid in tijd van de intervisie + plus-groep kon hier niet diep genoeg op worden ingegaan.

Ook wordt de nood uitgesproken aan alternatieve projecten.

Er is nood aan een trajectbegeleider of linkenlegger voor jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld, zoals beschreven in het ideaalaanbod.

Wachlijsten in hulpverlenende instanties vormen een groot probleem.

Er zou meer vrijblijvend met jongeren moeten worden gewerkt. Geheel vrijblijvend werken is echter moeilijk door druk van buitenaf, zoals de leerplicht en verwijzende hulpverleners die snel actie verwachten.

C) Netwerkvorming

Het gezamenlijk in kaart brengen van diensten, zowel de Nederlandstalige als de Franstalige, ontbreekt in Brussel: een Brussels zakboekje met Brussel als uitgangspunt i.p.v. de taal.

De samenwerking tussen onderwijs en welzijn is onvoldoende uitgebouwd. Onderwijs kan ook een belangrijke signaalfunctie uitoefenen, die momenteel te weinig is uitgewerkt. Jongeren zijn immers leerplichtig tot hun 18 jaar. Tot op die leeftijd zijn zij in principe vindbaar via het onderwijs. Signalen vanuit onderwijs, CLB of leerkrachten moeten opgevangen worden en er moet adequaat op worden gereageerd.

Er is onvoldoende samenwerking tussen jeugdwerk en jeugdhulpverlening. Methodieken uit het jeugdwerk zouden kunnen worden gehanteerd om de doelgroep van jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld beter te bereiken. Zodoende zou de hulpverlening minder bedreigend en laagdrempeliger kunnen worden en makkelijker aansluiting vinden bij de interessesfeer van de jongeren zelf. Een mengvorm tussen het actieve aanbod van het jeugdwerk en de hulpverlening ontbreekt.

Jeugdwerk, hulpverlening en onderwijs zouden meer complementair en daadwerkelijk samen moeten werken, zodat men samen zaken kan uitwerken.

D) Een aanbod voor de hulpverleners zelf

Er moet meer zorg worden besteed aan de hulpverleners zelf via onder meer vorming, coaching, inter- en supervisie. Bij de voorzieningen zou er op alle niveaus ook voldoende bereidheid en openheid moeten zijn om in te gaan op het bestaande aanbod.

5.2.5. Aanbevelingen: van realiteit opnieuw richting ideaalaanbod

We hebben een ideaalaanbod beschreven voor jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld. Daarna werden elementen aangereikt die reeds aanwezig zijn in het huidige aanbod en een aantal knelpunten en hiaten. Nu is de vraag wat er concreet kan gebeuren om het huidige aanbod te optimaliseren. We doen een aantal aanbevelingen ⁽¹⁹⁾ op verschillende niveaus.

A) Houding van de hulpverlening

1. Zowel in het jeugdwerk als in de jeugdhulpverlening worden al veel inspanningen gedaan wat een goede basishouding betreft. Toch zou deze **basishouding** nog beter kunnen, zeker op vindplaatsen waar jongeren aanwezig zijn (op school, op straat...), maar ook binnen de meer gespecialiseerde hulpverleningsdiensten.
2. **Vraaggericht** werken houdt in dat je op een andere manier naar de begeleiding kijkt, niet louter oplossingsgericht. Men moet dan kunnen afstappen van de idee dat je per se iets moet gaan oplossen. Wel moet er worden geluisterd naar de vraag van de jongere en daarop worden ingaan.

Via inter- en supervisie, training en bijscholing kan aan deze hulpverleningshouding worden gewerkt.

B) Het aanbod

1. Een aantal diensten moeten **laagdrempeliger** gaan werken, zodat er een aanbod wordt gecreëerd in de nabijheid van de jongeren, bij voorkeur in de eigen buurt.
2. In verscheidene kleine buurtprojecten ligt de focus vaak op de allochtone jongeren, terwijl de Belgische jongeren dan vergeten dreigen te worden. Soms zie je deze jongeren ook veel minder op straat. We pleiten niet voor positieve discriminatie, noch van Belgische, noch van allochtone jongeren, maar wel voor voldoende aandacht voor **alle groepen** van jongeren.

⁽¹⁹⁾ Met de opsomming van een aantal suggesties wordt geen afbreuk gedaan aan andere belangrijke items die worden gesignaleerd.

3. Ook op **school** zou een nulde lijnsdienst meer aanwezig moeten zijn, binnen de zorgfunctie. Het GOK-decreet biedt heel wat mogelijkheden. Voldoende samenwerking met de jeugdhulpverlening, met het CLB als schakel, moet worden bewaakt.
4. Er moet op zoek worden gegaan naar **alternatieve hulpverleningsvormen**. Bijvoorbeeld: voor een bepaalde periode op een boerderij gaan werken, een fietsproject, de projecten van Oikoten... Deze projecten hebben gemeen dat ze via fysieke inspanningen, het loskomen van het oude milieu en de uitdaging om de opdracht tot een goed einde te brengen de jongere uitdagen op een totaal andere manier dan hij gewoon is.
5. Een **trajectbegeleider of linkenlegger** moet verhinderen dat de jongeren hun verhaal telkens moeten herhalen. Zo'n vaste persoon doorheen heel het traject, op wie de jongere vrij een beroep kan doen, kan signalen opvangen waar het mis gaat en ook doorverwijzen waar nodig.
De trajectbegeleider zou voldoende vrijheid moeten krijgen. Er zou geen verplichting mogen zijn om de ouders te betrekken, maar wel voldoende aandacht voor de context van de jongere.
6. Er moet meer aandacht gaan naar **preventie**. Een jongere zou op voorhand, voor er zich problemen stellen, al moeten weten waar hij terecht kan. Leerkrachten van het lager onderwijs en schoolopbouwwerkers zouden daar een grotere rol in kunnen spelen.
7. Bij de verdere uitbouw van een adequaat aanbod voor deze doelgroep, moeten de jongeren zelf op één of andere manier worden betrokken.

C) Netwerkvorming

1. De samenwerking tussen diensten, ook over de taalgrenzen heen, is zeker in Brussel van cruciaal belang. Alle diensten zouden moeten openstaan **voor alle cliënten**, ongeacht hun taal of cultuur.
2. Ook samenwerking op de nulde lijn, tussen leerlingenbegeleiders, het hele jeugdwerk en het vrijetijdsbestedingswerk is belangrijk. Er moet meer en **meer organisatie-overschrijdend** worden gedacht.
3. Er zijn meer linken nodig tussen diensten met een actief aanbod (jeugdwerk) en diensten met een puur hulpverleningsaanbod.
4. Een **doorgedreven samenwerking** tussen diensten, tot en met fusie in bepaalde gevallen, lijkt de groep zinvoller dan het creëren van telkens nieuwe diensten om bepaalde problemen aan te pakken.

D) Aanbod naar de hulpverlening zelf

1. Er is nood aan meer **opleiding, vorming, inter- en supervisie**. Ook op externe organisaties zoals vormings- en opleidingscentra kan een beroep worden gedaan.
2. Intern binnen de verschillende organisaties is de nodige **veiligheid en structuur** om zichzelf in vraag te durven stellen belangrijk, zeker in het kader van inter- en supervisie.
3. Binnen de eigenlijke opleiding van hulpverleners moet voldoende aandacht worden besteed aan een goede hulpverleningshouding.

5.3. Hulpverlening aan kinderen en jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in Brussel, eindrapportage intervisie + plus groep 2

5.3.1. Samenstelling intervisie + plus groep 2

Intervisie + plus groep 2 werd intersectoraal samengesteld. Ze bestond uit veldwerkers die een zicht en visie hebben op de problematiek van jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in Brussel. Er werd gestreefd naar een vertegenwoordiging van de sectoren van integrale jeugdhulp ⁽²⁰⁾, behalve Kind en Gezin, gezien het over jongeren gaat, en de gehandicaptensector wegens haar specificiteit. Ook de minderhedensector, diensten voor slachtoffers van mensenhandel, Steunpunt Mensen zonder Papieren, Klein Kasteeltje en RISO Brussel (opbouwwerk) waren uitgenodigd. De laatste drie voorzieningen konden niemand afvaardigen.

De groep bestond uit:

- Pieter Aerts, Europese Hogeschool Brussel, procesbegeleider;
- Mylène Banken, CAW Mozaïek-Adzon, sector AWW en centrale figuur uit denktank MDJ;
- Farid Mokhless, OTA-team, sector BJB;
- Margot Cloet, Minor Ndako, sector BJB;
- Michelle Venneman, CLB-VGC, sector CLB;
- Kathy Colson, CGGZ Brussel, deelwerking CW Laken, sector CGG;

⁽²⁰⁾ Zie inleiding

- Gwenda Decooman, Sociale Dienst Foyer, minderhedensector;
- Ilse Hulsbosch, Pag-Asa, dienst voor slachtoffers van mensenhandel;
- Marian Haspeslagh, BWR, verslaggeefster;
- Pascal Van Heyste, waarnemer vanuit denktank MDJ.

5.3.2. Definiëring van de doelgroep

Jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut zijn binnen de huidige Brusselse jeugdhulpverlening moeilijk te bereiken. Deze vaststelling wordt unaniem gemaakt door de veldwerkers uit de verschillende sectoren.

We hebben het over jongeren:

- **zonder of in een precair verblijfsstatuut**, op gezins- of individueel niveau: jongeren die niet in het bezit zijn van een permanente verblijfstitel in België;
- **zonder of met een beperkt sociaal opvangnet**: zowel jongeren zonder ouders of wettelijke voogd (niet-begeleide minderjarigen) als jongeren met een wettelijke voogd die zelf een precair verblijfsstatuut heeft;
- **ongeacht hun culturele achtergrond**;
- in een **multi-probleemsituatie**;
- die **geen of onvoldoende aansluiting vinden** bij de reguliere hulpverlening;
- met een hulpvraag, van welke aard en hoe vaag ook (juridisch, sociaal, psychologisch, bed-bad-brood,...);
- tussen **12 en 25 jaar** (arbitraire grens om te duiden dat het over jongeren gaat; ook -12-jarigen en +25-jarigen met een gelijkaardige problematiek behoren tot deze doelgroep).

De intervisie + plus-groep heeft bewust gekozen voor een **ruime definitie**. Het gaat zowel om minderjarigen als om jongvolwassenen, zowel begeleid als niet-begeleid, zonder specificering naar etnische afkomst. Basisproblematiek van al deze jongeren, met name hun precare verblijfsituatie, is immers dezelfde.

Naar ideaalaanbod en concrete oplossingen voor deze jongeren, wordt waar nodig wel een opsplitsing gemaakt tussen minderjarigen en jongvolwassenen, begeleide en niet-begeleide jongeren. Op gezinsniveau spelen immers andere dynamieken dan op individueel niveau, waardoor begeleide en niet-begeleide jongeren elk een eigen aanpak vragen.

5.3.3. Uitwerking van een ideaal hulpverleningsaanbod binnen de huidige context

5.3.3.1. Maatschappelijke context en vreemdelingenbeleid

Binnen de groep werd expliciet gesteld dat wat de hulpverlening kan doen voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut onlosmakelijk verbonden is met de maatschappelijke context en het vreemdelingenbeleid in België.

Het algemeen beleid ten opzichte van vreemdelingen heeft als uitgangspunt groepen, fenomenen, een maatschappij met abstractie van het individu.

Er is een **duidelijke beleidskeuze** om de instroom van vreemdelingen in België te beperken en hen, waar ze geen duidelijk statuut (vluchtelingenstatuut, slachtoffer van mensenhandel of statuut op grond van art. 9 & 3) hebben, te repatriëren.

Voor niet-begeleide minderjarigen ligt dit enigszins anders. Zij kunnen in het kader van de kinderrechten wel worden opgevangen en begeleid tot hun meerderjarigheid, indien er geen duurzame oplossing is in het land van herkomst of een derde veilig land. De migratiepolitiek is echter ook voor minderjarigen gericht op het zo veel en zo snel mogelijk repatriëren en zo snel mogelijk terugleiden.

De **hulpverlening** heeft als uitgangspunt de noden van het individu.

Sommige jongeren willen terugkeren naar het land van herkomst. Andere jongeren willen blijven. Er zijn ook jongeren die niet weten of ze willen blijven. Ze zijn teveel bezig met overleven om aan hun toekomst te kunnen denken.

Hulpverlening is niet enkel gekoppeld aan het al dan niet willen terugkeren naar het land van herkomst. Er zijn nog heel wat andere thema's die in de hulpverlening aan bod kunnen komen ⁽²¹⁾.

Vraaggestuurde hulpverlening vereist dat je kan vertrekken van de vraag van de jongere om hem daarin te begeleiden.

⁽²¹⁾ Binnen het beperkte tijdsbestek van de groep werden die niet verder uitgewerkt.

Beide uitgangspunten staan soms haaks op elkaar. Voor het migratiebeleid ben je legaal of illegaal. Wie illegaal is, moet het land verlaten. De hulpverlener wordt geconfronteerd met een complexere realiteit. Volgens de politieke logica stopt de hulpverlening nagenoeg wanneer een jongere illegaal is, maar de hulpverlening wordt hier juist geconfronteerd met een doelgroep met een grote nood. Terwijl de hulpverlening weinig middelen krijgt om met deze groep te werken.

Dit beleidsvacuüm, veroorzaakt door de tegenstelling tussen een aantal beleidsmaatregelen en de noden van een aantal jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut, bemoeilijkt de hulpverlening en kan een schending van humanitaire rechten veroorzaken.

Hoewel deze vaststellingen zeer belangrijk zijn, werd er binnen de groep voor gekozen niet verder te focussen op het migratiebeleid, maar wel op het optimaliseren van de hulpverlening zelf. Hoofddoelstelling van de bijeenkomsten is immers uit te werken hoe we jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut beter kunnen bereiken; welke hulpverlening zij nodig hebben.

Toch kan dit nooit volledig los worden gezien van de maatschappelijke en beleidscontext, gezien we met een aantal consequenties worden geconfronteerd. In het ideaal hulpverleningsaanbod zullen ook zaken worden geformuleerd die enkel kunnen in een gewijzigde beleidscontext. Maar de kernvraag is hoe we **binnen de huidige context** ("roeien met de riemen die we hebben") toch deze jongeren beter kunnen bereiken en begeleiden.

5.3.3.2. Een ideaal hulpverleningsaanbod

Uitgaande van het feit dat we leven in de context die er is en dat een maatschappijvisie niet zomaar kan worden omgeturnd, bedenken we een "ideaal hulpverleningsaanbod" voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut. Uitgangspunt is de jongere zelf en wat hij nodig heeft- niet het bestaande hulpverleningsaanbod.

A) Bed-bad-brood-begeleiding en alle nodige informatie

Vertrekkend van de noden van de jongeren zelf, stellen we vast dat de eerste vraag er meestal in bestaat te voorzien in hun **basisbehoeften** ⁽²²⁾.

Voor een eerste opvang van niet-begeleide jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut is er een plaats nodig waar wordt voorzien in de basisbehoeften en waar de jongere alle nodige informatie kan krijgen om daarna verdere stappen te zetten. Dit kan één apart centrum zijn of een hulpverleningsaanbod in een netwerk.

De hulpverlening is **laagdrempelig**. Een tussenkomst van een doorverwijzende instantie is niet vereist. Elke jongere zonder of in een precair verblijfsstatuut is daar welkom.

De hulpverlening is **veilig** en heeft geen connecties met Dienst Vreemdelingenzaken of politie.

De hulpverlening is **vraaggestuurd**: er wordt vertrokken van wat de jongere zelf vraagt om daarop verder te bouwen. De jongere kan daar eerst tot rust komen (primaire behoeften vervullen); daarna wordt verdere hulpverlening aangeboden (secundaire behoeften vervullen).

Een aantal mogelijkheden worden geboden, op vraag van de jongere zelf: opleiding en ontspanning, juridische begeleiding, psychologische hulpverlening, contactname met het land van herkomst of de familie... Dit aanbod is er ofwel op dezelfde plaats waar de basisopvang wordt geboden, ofwel wordt hierrond afgesproken in een netwerk.

De opvang gebeurt in een **multidisciplinair** team.

Omwille van het sterk verschillend wetgevend kader, wordt geopteerd voor een apart aanbod voor min- en plus-achttienjarigen. De hierboven vermelde zaken gelden wel voor beide. Voor min-achttienjarigen wordt een beperkte opvang van maximum drie à zes maanden voorzien, waarna de jongere kan doorstromen in het netwerk. De opvang is voor hen niet vrijblijvend en is gekoppeld aan het werken rond een toekomstperspectief. Er wordt een hulpverleningsplan opgesteld.

Voor plus-achttienjarigen is het aanbod vrijblijvender, al wordt werken aan een toekomstperspectief ook nagestreefd, en is er geen maximumtermijn. Doorstroming zal voor een aantal onder hen namelijk niet mogelijk zijn.

⁽²²⁾ Die basisbehoeften worden binnen de hulpverlening vaak benoemd als "bed-bad-brood"- een term die we hier overnemen, maar aanvullen met "begeleiding". Het vervullen van de basisbehoeften bestaat erin een plaats aan te bieden waar jongeren tot rust kunnen komen en genieten van een fysieke basisveiligheid, een dak boven hun hoofd, voedsel en lichamelijke verzorgingsmogelijkheden.

Twee aparte vermeldenswaardige items zijn voedselbedeling en medische hulp. Jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut moeten steeds een beroep kunnen doen op een goed georganiseerde voedselbedeling van een volwaardige kwaliteit.

Medische hulp moet open staan en vlot bereikbaar zijn voor alle jongeren.

B) Werken aan een haalbaar toekomstperspectief

Tijdens en na de eerste opvang wordt er prioritair gewerkt aan een **toekomst** binnen de beperkte mogelijkheden. Na een periode van tot rust komen en het voorzien in de basisbehoeften, is de essentiële vraag van jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut immers hoe het nu verder moet. Sommige jongeren hebben zelf een duidelijk toekomstbeeld voor ogen, anderen moeten daarin sterker worden begeleid. Uitgangspunt voor de hulpverlener is wat de jongere zelf beoogt.

In ons ideaalaanbod vertrekken we vanuit de volgende mogelijke **realiteiten** voor minderjarige jongeren: ze stromen door naar opvang binnen de reguliere hulpverlening; ze vragen asiel aan; ze leven in de illegaliteit; ze keren terug naar hun land van herkomst of ze migreren legaal of illegaal naar een ander land.

Jongvolwassenen vragen asiel aan, keren terug naar hun land van herkomst; migreren legaal of illegaal naar een ander land of leven in illegaliteit, waarin ze begeleid kunnen worden vanuit het opvangcentrum en het netwerk.

Het woord "keuzes" wordt hier bewust geweerd, gezien de keuzemogelijkheden vaak heel relatief zijn. De alternatieven voor een leven op straat zijn vaak beperkt en niet echt waardevol. Jongeren moeten eerlijke en juiste informatie krijgen over wat hun toekomstperspectieven zijn.

Wie met jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut werkt, dient kennis te hebben over migratiestromen of hiervoor een beroep te kunnen doen op derden. Het gaat over informatie over wie precies naar hier komt, waarom mensen naar hier komen, wat de impact is van migratie en van illegaliteit... en beschikken over informatie over de voornaamste landen van herkomst.

C) Verdere begeleiding binnen een netwerk ⁽²³⁾

Om de jongeren optimaal verder te kunnen begeleiden, moet er een netwerk van hulpverlening en belendende sectoren zijn dat **aansluit** bij de behoeften en karakteristieken van de doelgroep. Partiële begeleiding bij diverse voorzieningen zonder echte samenhang werkt immers een adequate hulpverlening tegen. Hoe dit netwerk er dient uit te zien, is afhankelijk van de situatie van de jongere.

Jongeren die asiel aanvragen en krijgen, worden doorverwezen naar de reguliere hulpverlening en diensten (OCMW, huisvesting, arbeid...).

Jongeren die opteren voor terugkeer naar het land van herkomst worden in dat traject begeleid.

Voor wie op straat in illegaliteit leeft, is er een blijvend aanbod van psychosociale begeleiding beschikbaar. Binnen de realiteit van de illegaliteit wordt getracht de jongere te helpen een kwalitatief bestaan uit te bouwen. In een netwerk van sociale diensten, thuislozencentra, straathoekwerk, geestelijke gezondheidszorg e.a. wordt ernaar gestreefd de jongeren op straat zo goed mogelijk te begeleiden en hen toe te leiden naar het reguliere hulpverleningsaanbod en daarbuiten. De verschillende diensten worden gevormd en ondersteund om jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut op straat te begeleiden.

De jongeren kunnen terecht op een **school** van hun keuze en worden daar begeleid in hun schools functioneren. Scholen en CLB dienen intercultureel te werken en voldoende aandacht te besteden aan het werken met anderstalige jongeren. Binnen scholen en CLB moeten daar de nodige vorming en middelen voor worden voorzien. De school is een essentieel element in het verbeteren van de toekomstperspectieven van deze jongeren.

Een heel belangrijk element in de hulpverlening is open en duidelijke **communicatie**. Communicatiestoornissen kunnen minstens met drie zaken te maken hebben: het geven van valse hoop door de hulpverlening; verschillen in waarden en cultuur en taalproblemen op zich.

Jongeren moeten weten waar ze aan toe zijn. Eerlijke communicatie bestaat erin de jongeren geen valse hoop te geven en toch te verhinderen dat ze volledig afhaken.

⁽²³⁾ Een aantal belangrijke items werden aangehaald, maar in het korte tijdsbestek van de groep niet verder tot in detail uitgewerkt.

Er moet rekening worden gehouden met mogelijke **waarden- en cultuurverschillen** tussen de hulpverlening en de jongeren. De hulpverlening mag haar eigen waarden- en cultuurpatroon niet aan de jongeren opleggen.

Er worden overal waar nodig intercultureel bemiddelaars en tolken ingeschakeld, om de mogelijke taal- en andere communicatieproblemen tot een minimum te beperken.

Binnen de hulpverlening en belendende sectoren als geheel wordt de keuze gemaakt om ook jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut te begeleiden, hoe moeilijk ook. Het gaat om een **algemene grondhouding**, een keuze om deze doelgroep van jongeren niet uit de boot te laten vallen. Organisaties en hulpverleners worden daarin gevormd en begeleid.

Binnen het hele netwerk is er voldoende samenwerking en afstemming op mekaar. Er is een vlotte doorstroming van de ene naar de andere hulpverleningsvorm, op vraag van de jongere.

Binnen het netwerk worden de tekorten op een vlotte manier geregistreerd, zodat op basis van die gegevens de noden die er nog zijn objectief kunnen worden aangetoond en ingevuld.

D) Trajectbegeleiding als rode draad doorheen het geheel

Trajectbegeleiding is de rode draad doorheen de hulpverlening aan jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut. Trajectbegeleiding is belangrijk omwille van diverse redenen: het bewaken van continuïteit en samenwerking binnen het netwerk en het beschikken over een referentiepersoon voor de jongere, die tegelijkertijd een vertrouwensfiguur is.

Hier maken we een opsplitsing tussen minderjarige jongeren en jongvolwassenen, begeleide en niet-begeleide jongeren.

Voor niet-begeleide minderjarigen is er van overheidswege een voogd aangesteld, die de trajectbegeleiding op zich neemt. Hij is de centrale figuur die over alle diensten heen de hulpverlening coördineert. Die voogd of trajectbegeleider zou de problemen en de zaken die goed gaan in kaart moeten brengen, het hulpverleningsplan bewaken en de afspraken in het netwerk rond die jongere coördineren. De trajectbegeleider kent de verschillende voorzieningen in het netwerk en de leefwereld van de jongere. Hij is vertrouwenspersoon van de jongere. Hij biedt de jongere eerlijke en correcte informatie over zijn perspectieven.

De voogdij stopt echter wanneer de jongere meerderjarig wordt. Op dat moment moet de jongere op zijn vraag een trajectbegeleider krijgen, die de taken van de voogd overneemt.

Voor +18-jarige jongeren wordt enkel op hun vraag een trajectbegeleider aangesteld. Hij biedt informatie over het bestaande hulpverleningsaanbod en coördineert het geheel. De trajectbegeleiding stopt wanneer de jongere dit aangeeft.

Voor jongeren die leven in een gezin zonder of in een precair verblijfsstatuut, wordt de trajectbegeleiding indien nodig binnen de gezinscontext georganiseerd.

5.3.4. Van ideaalaanbod naar de realiteit

Een ideaalaanbod is natuurlijk mooi, maar heeft pas zin als we het gaan vergelijken met wat er reeds is en kijken welke concrete verbeteringen aan het aanbod mogelijk zijn. We hebben ons de vraag gesteld wat uit ons ideaalaanbod reeds aanwezig is binnen de huidige jeugdhulpverlening en wat de grote knelpunten en tekorten zijn.

We streven hierbij geen volledige inventaris na, maar geven weer hoe de veldwerkers uit de verschillende sectoren een aantal zaken ervaren.

In het ideaalaanbod hebben we de noden van de jongeren voorop gesteld. Nu moeten we die gaan confronteren met het hulpverleningsaanbod. De knelpunten en hiaten, die zijn ingegeven door de vragen vanuit de jongeren, worden dan ook in hoofdzaak aanbodgericht geformuleerd.

5.3.4.1. Wat er reeds is of de kracht van het huidige aanbod ⁽²⁴⁾

Binnen de huidige jeugdhulpverlening en belendende sectoren worden een aantal jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut wel of tenminste gedeeltelijk bereikt. Een aantal voorzieningen gaan met deze jongeren een stuk op weg.

A) Bed-bad-brood en alle nodige informatie

Er bestaat een heel beperkt aantal opvang- en begeleidingstehuizen, binnen het algemeen welzijnswerk en binnen de bijzondere jeugdzorg, waar jongvolwassenen, respectievelijk minderjarige jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut terecht kunnen.

Dringende medische hulp staat open voor alle jongeren en dit verloopt vrij goed.

Een studie van het Steunpunt Mensen zonder Papieren rond voedselbedeling biedt openingen om te werken rond betere samenwerking en kwaliteit inzake voedselbedeling.

B) Werken aan een haalbaar toekomstperspectief

Verschillende hulpverleningsdiensten doen inspanningen om jongeren te begeleiden in de beperkte mogelijkheden die er zijn en pogen jongeren hierover eerlijke informatie te bieden.

C) Verdere begeleiding binnen een netwerk

Jongeren die asiel aanvragen en krijgen, kunnen vrij vlot worden doorverwezen binnen de reguliere hulpverlening.

Begeleiding van jongeren die kiezen voor vrijwillige terugkeer naar het land van herkomst verloopt vrij goed: er wordt onderdak en beperkte begeleiding geboden tot op het moment van de terugkeer.

Voor andere jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut worden er door een aantal diensten inspanningen geleverd, die echter ontoereikend zijn.

Elke jongere, onafhankelijk van zijn statuut, heeft recht op onderwijs en begeleiding van een CLB. Het gelijke onderwijskansendecreet biedt daartoe extra mogelijkheden.

Er is een beperkt gamma van hulpverlening dat kan worden aangeboden aan jongeren met weinig of geen financiële middelen, zoals begeleiding op straat; voedselbedeling; lichamelijke en dringende medische verzorging.

D) Trajectbegeleiding als rode draad doorheen het geheel

Voor niet-begeleide minderjarigen zal er van overheidswege een voogd ⁽²⁵⁾ worden aangesteld, die de trajectbegeleiding op zich neemt.

5.3.4.2. Knelpunten en hiaten

Terugkijkend naar het ideaalaanbod dat we ontworpen, zien we heel wat knelpunten en hiaten in de huidige hulpverlening aan jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut. We overlopen opnieuw de verschillende facetten.

A) Bed-bad-brood-begeleiding en alle nodige informatie

Niet-begeleide minderjarigen worden opgevangen binnen de bijzondere jeugdzorg. Ze komen daar binnen via de **toegangspoorten** comité BJB of JRB, die geen laagdrempelige eerstelijnsdiensten zijn. Binnen BJB in Brussel is het aanbod in het algemeen te beperkt en is er zeker een groot tekort aan opvangplaatsen voor niet-begeleide minderjarigen. Dit **tekort** situeert zich zowel op vlak van eerste opvang als op vlak van doorstroming naar bijvoorbeeld residentiële voorzieningen voor langdurig verblijf en pleeggezinnen.

In het algemeen is er in Brussel ook een groot tekort aan laagdrempelige crisisopvang voor minderjarigen, los van hun juridisch statuut.

⁽²⁴⁾ Dit betreft geen inventaris van de verschillende diensten en voorzieningen die er reeds zijn of van het concrete aanbod. Het is eerder een reflectie van de groep over positieve elementen die reeds aanwezig zijn om een adequate hulpverlening te bieden aan jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut.

⁽²⁵⁾ Een federale programmawet werd goedgekeurd en is in voege sinds 1 januari 2003. Er zijn echter nog geen uitvoeringsbesluiten.

Jongvolwassenen komen in principe terecht in het algemeen welzijnswerk (thuislozensector). Daar is er evenwel een groot gebrek aan opvangplaatsen voor jongeren in het algemeen. Verder zijn er nagenoeg geen opvangmogelijkheden voor uitgeprocedeerde asielzoekers en mensen zonder papieren, die wettelijk niet tot het thuislozenpubliek behoren, maar toch terecht komen in laagdrempelige opvangcentra. De reguliere onthaalhuizen en opvangcentra worden, buiten één specifiek centrum, niet betoelaagd om mensen zonder of in een precair verblijfsstatuut, die geen recht hebben op OCMW-steun, op te vangen.

Kortom, in het algemeen is er een gebrek aan opvangplaatsen voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in Brussel.

Vraaggestuurde hulpverlening wordt onmogelijk gemaakt, alleen al door een gebrek aan laagdrempelige opvangplaatsen, wat vaak de eerste vraag van deze jongeren is.

Toch is het louter verhogen van het aantal bedden geen oplossing. Cruciaal is het werken aan betere doorstroming naar reguliere diensten en aan een haalbaar toekomstperspectief.

B) Werken aan een haalbaar toekomstperspectief

Grootste knelpunt hier is het **gebrek** aan zinvolle toekomstperspectieven.

De **beslissing** inzake het verblijfsstatuut is in handen van de **federale overheid** (Dienst Vreemdelingenzaken en Raad van State). De hulpverlening is daarvan afhankelijk. De besluitvorming binnen de Dienst Vreemdelingenzaken verloopt bovendien vaak heel traag ⁽²⁶⁾, wat ook weer het werken aan een toekomstperspectief bemoeilijkt. Een snelle besluitvorming van de Dienst Vreemdelingenzaken zou dan ook wenselijk zijn. Ook de Raad van State heeft een enorme achterstand in de procedures van asielzoekers, die zou moeten worden weggewerkt.

Een aantal jongeren neemt het leven **op straat** voor op een terugkeer naar het land van herkomst, bij gebrek aan betere alternatieven of uit angst voor een confrontatie met de familie in het thuisland. Het is voor hulpverleners heel moeilijk om deze jongeren "door te verwijzen naar de straat". Ze zouden daar meer in begeleid en gevormd moeten worden.

Er bestaan zeer weinig projecten of vormen waar jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut aan zouden kunnen deelnemen en van waaruit positief en constructief kan worden gewerkt aan een zinvol toekomstbeeld.

C) Verdere begeleiding binnen een netwerk

Het grote knelpunt is hier het gebrek aan begeleiding voor jongeren die in de **illegaliteit** terechtkomen. De doorstromingsmogelijkheden zijn uiterst beperkt. De weinige opvangmogelijkheden die er zijn voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut, slibben heel snel dicht omdat de doorstroming niet lukt.

Een aantal reguliere diensten **weigeren** jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut te begeleiden, om tal van redenen: financiën spelen vaak een doorslaggevende rol (geen subsidies om met deze jongeren te werken); de jongeren passen niet in het aanbod; taal- en communicatieproblemen; de administratieve en juridische rompslomp; schrik voor het onbekende... Ook de machteloosheid, het gebrek aan toekomstperspectieven, kan een reden zijn waarom diensten niet kiezen voor begeleiding van deze jongeren.

De vraag is meestal zodanig groot dat voorzieningen als het ware hun eigen publiek kunnen kiezen. De meest complexe probleemsituaties, zoals jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in een multiprobleemsituatie, dreigen dan uit de boot te vallen en er ontstaat een soort hulpverlening voor een "elite" van problemen.

Gezien de Brusselse context, wordt van de hulpverlening en belendende sectoren verwacht dat er intercultureel wordt gewerkt. **Interculturele bemiddelaars** zijn heel belangrijk, maar kunnen niet alles oplossen. Iedereen die met deze jongeren in aanraking komt, zou een basishouding van bereidheid om met hen te werken moeten hebben en voldoende vorming hebben genoten om ook echt op hun behoeften te kunnen inspelen.

Communicatieproblemen bemoeilijken de hulpverlening. Het gaat daarbij niet alleen om taalproblemen, maar ook om waarden- en cultuurverschillen.

Er is onder meer een gebrek aan tolken en intercultureel bemiddelaars.

De hulpverlening mag haar eigen waarden- en cultuurpatroon niet opleggen aan de jongeren.

⁽²⁶⁾ Een artikel 9.3 duurt bijna altijd langer dan een jaar.

Scholen en CLB moeten openstaan voor alle jongeren. Ook daar is de hierboven genoemde mentaliteit heel belangrijk.

Ondanks de verschillende afspraken die worden gemaakt, wordt nog steeds ervaren dat er **onvoldoende afstemming** op mekaar is binnen de huidige jeugdhulpverlening. Samenwerking kan nog beter en de voorzieningen zelf zouden daar nog meer inspanningen rond kunnen doen. De hulpverlening is te versnipperd; jongeren moeten bij verschillende organisaties aankloppen voor verschillende vormen van hulp en er is geen echte samenhang.

Er is binnen de hulpverlening te weinig kennis over mensen die legaal of illegaal naar België komen: wie komt precies en om welke redenen, wat is de **impact** van migratie en illegaliteit?

Binnen de huidige hulpverlening zouden vragen van jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut beter moeten worden **geregistreerd**, zodat we een vollediger zicht krijgen op hiaten en tekorten en duidelijker signalen kunnen doorgeven aan de verschillende beleidsniveaus.

D) Trajectbegeleiding als rode draad doorheen het geheel

Voor niet-begeleide minderjarigen werd heel recent een **voogdijregeling** goedgekeurd. Af te wachten valt hoe dit in de praktijk zal worden omgezet. De trajectbegeleider zou in de eerste plaats een vertrouwensfiguur moeten zijn.

Voor +18-jarige jongeren is er in feite geen aanbod van trajectbegeleiding. Een aantal hulpverleners nemen die taak wel voor een deel op zich.

5.3.5. Aanbevelingen: van realiteit opnieuw richting ideaalaanbod

We hebben beschreven hoe het ideaalaanbod voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in Brussel er zou kunnen uitzien. We hebben enkele elementen aangehaald die reeds aanwezig zijn binnen de huidige hulpverlening en geanalyseerd welke de grote knelpunten en hiaten zijn. Maar wat kan er nu concreet gebeuren om het huidige aanbod te verbeteren, in de richting van ons ideaalaanbod te laten evolueren? We doen een aantal suggesties ⁽²⁷⁾.

A) Bed-bad-brood-begeleiding en alle nodige informatie

1. Het aantal gesubsidieerde opvangplaatsen voor zowel minderjarige jongeren als voor jongvolwassenen zonder of in een precair verblijfsstatuut moet worden opgetrokken, over alle opvangcentra heen. Zeker voor zwangere meisjes en voor jongeren met ernstige medische problemen is er nood aan meer dringende opvang. Er wordt hier niet geopteerd voor de oprichting van een nieuwe, aparte dienst, maar voor een **uitbreiding** van de bestaande diensten.
2. Tijdens het verblijf in de opvangcentra moeten de jongeren zo uitgebreid en correct mogelijk worden **geïnformeerd** over de perspectieven die ze hebben. De centra zouden daar dus zelf een goed zicht op moeten hebben of zich laten informeren door derden.
3. Het onderzoek inzake **voedselbedeling** van het Steunpunt Mensen zonder Papieren moet verder worden uitgewerkt ⁽²⁸⁾. Betere samenwerking, betere kwaliteit van voedsel en een betere toegankelijkheid van de bestaande initiatieven voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut zijn streefdoelen.

B) Werken aan een haalbaar toekomstperspectief

1. De Dienst Vreemdelingenzaken en de Raad van State hebben te kampen met een enorme achterstand in de dossiers van asielzoekers. Deze diensten zijn qua personeel en qua procedures afhankelijk van de overheid. We willen dan ook wijzen op **de politieke verantwoordelijkheid** van de overheid voor deze achterstand in dossiers, die de toekomstperspectieven van jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut belemmert.
2. Er kan worden nagedacht over een meer **zinnvolle invulling** van de tijd die jongeren hier doorbrengen (bv. vorming, werkervaring,...), zodat ze bij een eventuele terugkeer niet met lege handen in het land van herkomst aankomen.

⁽²⁷⁾ Met de opsomming van een aantal suggesties willen we geen afbreuk doen aan andere belangrijke zaken die in dit document werden gesignaleerd. Wel willen we aangeven wat er, realistisch gezien, volgens ons mogelijk is op korte en middellange termijn. De groep koos in die zin voor een zeker pragmatisme.

⁽²⁸⁾ Volledigheidshalve willen we hier vermelden dat dit binnen het Regio-Overleg Thuislozenzorg niet als prioritair wordt beschouwd. Een reden zou kunnen zijn dat het thuislozenpubliek in de enge zin (mensen die wel een verblijfsstatuut hebben) betere toegang heeft tot de voedselbedeling.

3. Hulpverleners en belendende sectoren die met jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut werken, moeten **correcte en eerlijke informatie** geven over de toekomstperspectieven, hoe ontmoedigend die ook zijn. Men mag de jongeren geen valse hoop geven. In de begeleiding moet de vraag van de jongere wel steeds centraal staan.
4. Er zou in onderling akkoord tussen de verschillende hulpverlenende diensten en in samenspraak met belendende sectoren **op éénzelfde manier** met deze jongeren moeten worden gewerkt rond hun toekomstperspectieven. Er kunnen onderling een aantal afspraken gemaakt worden op basis waarvan een regularisatieaanvraag zinvol is.
5. Van de Dienst Vreemdelingenzaken wordt een **doorzichtig beleid** verwacht om een correcte inschatting te kunnen maken van de haalbaarheid van de regularisatieaanvraag.
6. Om jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut adequaat te kunnen begeleiden, is er nood aan meer **kennis over migratiestromen** en informatie over de voornaamste landen van herkomst. De groep geeft aan dat daar wel wat know-how en vorming rond bestaat. Diensten moeten daar dan ook meer beroep op doen.

C) Verdere begeleiding binnen een netwerk

1. Binnen de hulpverlening als geheel en de belendende sectoren, moet er radicaal voor worden **gekozen** om jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut te begeleiden.
2. Diensten zouden in een aantal gevallen zelf meer **verantwoordelijkheid** moeten durven opnemen voor de begeleiding van jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut; niet te snel doorverwijzen.
3. **Scholen en CLB** zouden over de netten heen moeten overleggen over het werken met anderstalige jongeren in het algemeen en jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut in het bijzonder. Binnen de CLB moeten voor anderstalige jongeren aangepaste meetinstrumenten worden ontwikkeld.
4. Meer **tolken en intercultureel bemiddelaars** moeten zinvol- en betaalbaar- kunnen worden ingeschakeld in de hulpverlening met jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut. Maar ook de andere hulpverleners moeten zich vormen in het werken met deze jongeren.
5. Er bestaan in Brussel heel wat **overlegplatforms** waar een betere samenwerking wordt nagestreefd en waar rond bepaalde thema's oplossingen worden gezocht. Alle diensten moeten op de hoogte worden gebracht van de overlegmogelijkheden die er zijn. Bestaande platforms kunnen ook worden aangesproken om het thema jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut aan te kaarten. De groep pleit niet voor bijkomende overlegstructuren.
6. **Registratie** van de tekorten binnen het netwerk zou moeten gebeuren om de noden objectief te kunnen aantonen en invullen.

D) Trajectbegeleiding

1. De **voogd** die voor minderjarige jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut zal worden aangesteld, moet in de eerste plaats een vertrouwensfiguur zijn die voor de jongere echt iets kan betekenen.
2. Overleg tussen verschillende hulpverleners over een bepaalde jongere, met de trajectbegeleider als **centrale figuur**, moet onderdeel uitmaken van een integrale begeleiding.

5.4. Hulpverlening aan kinderen en jongeren met een zwakkere verbale begaafdheid in Brussel, eindrapportage intervisie + plus groep 3

5.4.1. Samenstelling intervisie + plus groep 3

Intervisie + plus groep 3 werd intersectoraal samengesteld. Ze bestond uit veldwerkers die een zicht en visie hebben op de problematiek van verbaal zwakkere jongeren. Vanwege hun specifieke expertise terzake, werden verschillende mensen uit de gehandicaptensector aangesproken. Verder waren de sectoren algemeen welzijnswerk, geestelijke gezondheidszorg, bijzondere jeugdzorg en onderwijs van de partij. Kortom, alle sectoren die bij integrale jeugdhulp zijn betrokken, behalve Kind en Gezin, gezien het hier over jongeren (+12 jaar) gaat.

De groep bestond uit:

- Pieter Aerts, Europese Hogeschool Brussel, procesbegeleider;
- Els van Langendonck, De Boei, gehandicaptensector en centrale figuur uit denktank MDJ;
- Els Asselman, MPI Sint-Franciscus, gehandicaptensector;
- Marina De Bondt, Begeleid Wonen Brussel, gehandicaptensector;
- Kamiel Hofmans, De Poolster, gehandicaptensector;
- Hendrik Muyllaert, De Werklijn, gehandicaptensector;

- Jan Douteur, CAW Mozaïek - Araña, sector AWW;
- Pascal Gevers, 't Pasrel, sector BJB;
- Bart Loonbeek, CGGZ Brussel, deelwerking de Vest, sector CGG;
- Saskia Van de Leur, Cardijnschool, sector onderwijs;
- Christa Engelbos, BWR, verslaggeefster;
- Pascal Van Heyste, waarnemer vanuit de denktank.

5.4.2. Definiëring van de doelgroep

Uitgangspunt van deze groep is dat verbaal zwakkere jongeren binnen de huidige Brusselse jeugdhulpverlening moeilijk worden bereikt. We bakenen deze doelgroep als volgt af:

- Verbaal zwakkere jongeren zijn jongeren die het niet lukt hun problemen te **verwoorden**;
- daarbij zijn er jongeren waarbij een **mentale achterstand** wordt opgemerkt en jongeren waarbij die niet wordt opgemerkt ⁽²⁹⁾. Niet alle verbaal zwakkere jongeren zijn echter in te delen in deze twee groepen; er zijn overlappingen. Bovendien zijn niet alle mentaal zwakkere jongeren ook verbaal zwak. Elke cliënt is uniek en heeft dus ook een unieke problematiek;
- er staat **geen leeftijdsbegrenzing** op de doelgroep. Het is niet zo dat de verbaal zwakkere jongere vanaf 18 jaar niet meer verbaal zwak is. Wat hierna volgt moet dus ook toepasbaar zijn voor jongeren ouder dan 18 jaar. Het is niet duidelijk waar de fase jongere eindigt;
- in deze groep willen we vooral de aandacht toespitsen op **taalzwakke jongeren**, die het moeilijk hebben met verbale taal. Alhoewel zij veel doe-taal gebruiken, is die niet altijd begrijpbaar voor de omgeving en de hulpverlener. Samenvattend: taal vormt een grote drempel in de hulpverlening.

Een **ruime definitie** van verbaal zwakkere jongeren wordt dus gehanteerd.

Het gaat hier niet alleen over mentaal zwakkere jongeren, maar ook over communicatief zwakkere jongeren die niet mentaal zwakker zijn: ze beschikken niet over voldoende sociale vaardigheden om zich te integreren in de maatschappij volgens hun mogelijkheden en beperkingen. Komen tot een betere integratie in de maatschappij betekent ook gebruik kunnen maken van voorziene diensten, hulpverlening inclusief.

5.4.3. Uitwerking van een ideaal hulpverleningsaanbod

Bij het formuleren van dit ideaalaanbod proberen we ons vooral te focussen op de behoeften van de jongeren en vertrekken we dus niet vanuit het perspectief van de hulpverlener.

Het ideaalaanbod houdt verschillende aspecten in. De groep werkte een aantal voorzieningen uit, duidde belangrijke hulpverleningsmethodieken en gaf het belang aan van begrijpelijke informatie over de hulpverlening. Het belang van de aanwezigheid van een vertrouwenspersoon is de rode draad doorheen het geheel. Ten slotte voorziet de groep op het einde van deze paragraaf ook een ideaalaanbod voor de hulpverlener, aangezien een ideale hulpverlening ook impliceert dat er zorg wordt gedragen voor de hulpverlener.

5.4.3.1. "Ideale" voorzieningen

A) Het "huis van vertrouwen"

Het huis van vertrouwen moet volgende kenmerken bevatten, waardoor een "ideale" hulpverlening mogelijk is, zowel voor de cliënt als voor de hulpverlener:

- het is **laagdrempelig**, zonder toegangsrestricties, gratis, niet stigmatiserend naar de cliënt toe en pluralistisch ingesteld;
- er wordt niet doorverwezen maar **overgedragen**, d.w.z. de hulpverlener gaat samen met de cliënt op zoek naar een beter of passend hulpverleningsaanbod en begeleidt hem er naar toe indien nodig. De coach, mentor of vertrouwenspersoon bij wie de jongere zich het best voelt vangt de jongere op, begeleidt hem en heeft oog voor nazorg. Indien nodig kunnen er extra begeleidingen worden opgestart, zowel binnen- als buitenshuis;
- de **vertrouwenspersoon** blijft een constante doorheen de verschillende begeleidingen. De jongere kan steeds op hem terugvallen;

⁽²⁹⁾ Vooral wanneer er in groepen gewerkt wordt blijkt het noodzakelijk een onderscheid tussen beide te maken o.w.v. de verschillende aanpak die ze vereisen.

- het huis heeft verschillende kamers; voor elk levensdomein is er een kamer met een eigen hulpverleningsaanbod. Zo is er de kamer voor opleiding en tewerkstelling waar een opleiding wordt gegeven, waar er een sociale werkplaats op maat is en waar meerdere initiatieven voor opleiding en tewerkstelling in kunnen worden ondergebracht. Er is een kamer voor huisvesting, met verschillende woonvormen. De nadruk in het Huis van Vertrouwen ligt op het geheel van voorzieningen: alle levensdomeinen komen aan bod in het Huis waardoor het **aanbod niet versnipperd** is;
- er is een zo groot en flexibel mogelijk aanbod, waardoor men **vraaggericht** kan werken;
- er is een duidelijke **communicatie** tussen de kamers;
- het huis op zich is één groot netwerk;
- het huis is **educatief en emancipatorisch**: bedoeling is dat de jongere na het verlaten van het huis zelfstandig geworden is. Indien nodig kan hij terug beroep doen op de diensten van het huis;
- de **werkomstandigheden** zijn optimaal, zodat een maximale inzet en soepelheid van de hulpverleners gewaarborgd blijft.

B) Een laagdrempelige ontmoetingsplaats

Het uitgangspunt is een ontmoetingsplaats, maar tegelijkertijd biedt deze ontmoetingsplaats een **laagdrempelige toegang tot hulpverlening**. Er wordt gedacht aan een tussenvorm tussen een jeugdhuis en een JAC. Hulpverleners zijn aanwezig en makkelijk aanspreekbaar maar dringen zich niet op.

C) Een dagcentrum met creatieve werkvormen

De bedoeling van dit dagcentrum is te vermijden dat jongeren dadelijk naar een residentiële instelling moeten wanneer de achterstand op school te groot wordt.

In het dagcentrum dat hier voorgesteld wordt is het de bedoeling niet enkel problemen op gezinsniveau aan te pakken maar ook aandacht te hebben voor schoolse factoren (invloed van peer-groep en andere) die een demotivatie bij de jongere teweeg kunnen brengen. De jongere zou dan voor een bepaalde tijd (enkele maanden) niet meer naar school hoeven te gaan, zodat er tijd en energie vrijkomt om te gaan kijken welke factoren in de schoolse context belemmerend zijn. Deze vorm van dagcentrum heeft dus zowel aandacht voor psychische en gezinsfactoren als voor schoolse factoren.

In het voorgestelde dagcentrum zijn er allerhande mogelijkheden om creatief bezig te zijn, met therapeutische effecten. Creatieve werkvormen worden aangeboden voor jongeren voor wie verbale therapie (nog) niet aangewezen is. Daardoor kunnen ook oudere kinderen op een creatieve manier therapeutisch bezig zijn en de kans krijgen om daarin te groeien. Het is niet de bedoeling dat dit een psychisch of psychiatrisch dagcentrum zou worden.

Dit dagcentrum is vooral een opvangplaats voor jongeren die de schoolse druk om diverse redenen niet aankunnen maar waar wel schoolse kennis kan overgebracht worden. Hoofddoelstelling is **de schoolse druk te verlichten** en een **adempauze** voor de jongeren in te lassen.

5.4.3.2. "Ideale" hulpverleningsmethodieken

A) Contextuele hulpverlening

Onder context wordt verstaan: school, werk, gezin, vrije tijdsbesteding, andere hulpverleners,... Contextuele hulpverlening betekent dat deze verschillende contexten of omgevingen zoveel mogelijk in de hulpverlening worden betrokken.

Soms is het moeilijk de context van de jongere te bereiken: er kan weerstand komen van de jongere en zijn omgeving. Telkens wordt uitgezocht hoe de context in het hulpverleningsproces kan betrokken worden en hoe een akkoord met alle betrokkenen kan bereikt worden. Een mogelijkheid is het aanwenden van een vertrouwenspersoon die niet verplicht is dingen terug te koppelen naar hulpverleners, maar van wie de jongere en omgeving weten dat hij er is indien nodig en met wie vooraf een aantal afspraken gemaakt werden.

Contextueel werken betekent ook soms de cliënt helpen los te komen van zijn omgeving: dit veronderstelt aandacht hebben voor de jongere binnen de ruimere context van het gezin en vraagt meteen ook het respecteren van onbreekbare loyaliteiten van kinderen t.a.v. hun ouders.

Soms zijn er twee gelijktijdige begeleidingsmaatregelen nodig, d.w.z. een maatregel voor de jongere en een maatregel voor de ouders of het gezin. Dit zou moeten kunnen binnen de verschillende sectoren.

Een contextuele hulpverlening bestaat ook uit het aanleren van sociale weerbaarheid aan de jongere t.o.v. zijn omgeving. Tegelijkertijd moet de maatschappij ook meer bescherming bieden aan de verbaal zwakkere jongere.

Rekening houdend met een contextuele hulpverlening betekent vraaggestuurd werken aandacht hebben voor de vraag van de jongere, de ouders en de maatschappij. Bij verbaal zwakkere jongeren is het echter soms moeilijk de vraag te kennen of in te schatten. Er is voldoende tijd en ruimte nodig om de vraag te definiëren. Een vraag kan ontstaan vanuit een ontevredenheid met een bepaalde toestand, zowel vanuit de jongere als vanuit zijn omgeving. Er dient dan samen met de jongere vanuit een vertrouwensrelatie gemedieerd te worden aan deze ontevredenheid. Tijdens het hulpverleningsproces wordt de vraag eerst verduidelijkt en daarna wordt er een weg afgelegd met de jongere en zijn omgeving.

B) Ervaringsgericht werken met groepen

Ervaringsgericht werken is een methode die een kader biedt aan jongeren die het moeilijk hebben om te reflecteren, jongeren bij wie abstract denken niet tot hun cultuur behoort. Het biedt jongeren die hun moeilijkheden niet verbaal kunnen uitdrukken de kans om via opgedane ervaringen, creatief bezig zijn enz. te exploreren en zichzelf positiever te definiëren waardoor hun zelfontwikkeling op gang komt. Deze methode is gefocust op **groei** (en niet op hulpverlening) en exploratie van de eigen mogelijkheden en gebreken. Beroepsoriëntatie kan een volgende stap zijn.

Ervaringsgericht werken met groepen is niet hetzelfde als ervaringsgerichte therapie.

Concrete mogelijkheden zijn:

- het introduceren van een volwaardige vooropleiding, waarbij er samen met de jongere kan geëxploreerd worden rond arbeid, vrije tijd, vriendschap, kunst, omgeving,... Hoofddoel is stimulerend te werken. Met deze vooropleidingen worden opleidingen bedoeld die de technische VDAB-opleidingen voorafgaan en die de jongeren daarop voorbereiden. De VDAB-opleidingen worden door de doelgroep immers dikwijls als te hoogdrempelig ervaren. Een vooropleiding geeft de jongere de kans om te groeien in vaardigheden zoals het ontwikkelen van een werkhouding en in het maken van keuzes;
- het organiseren van creatieve werkvormen vanuit ambulante basis, met als bedoeling de jongere zichzelf te laten ontdekken op een andere dan een verbale, abstracte manier;
- het uitwerken van initiatieven zoals "Oikoten", een organisatie die jaarlijks projecten organiseert zoals tochten, druivenpluk, werken in een boerderij... en jongeren op die manier eigen keuzes leert maken, vanuit een besef van eigenwaarde.

5.4.3.3. Begrijpelijke en toegankelijke informatie over het hulpverleningsaanbod

Informatie over het hulpverleningsaanbod moet voor verbaal zwakkere jongeren op een begrijpelijke manier worden gebracht. Ingewikkelde namen en afkortingen worden vervangen door "coole" en makkelijke namen die ook taalarme jongeren kunnen begrijpen en waardoor ze aangesproken worden.

Een interactieve website waarbij begeleiding voorzien is indien nodig, vormt één mogelijkheid om informatie te verspreiden. Gezien niet iedereen toegang heeft tot het internet, moeten er ook alternatieven voorhanden zijn, zoals informatie-overdracht aan de hand van een spel.

5.4.3.4. De vertrouwenspersoon als rode draad doorheen het hulpverleningsparcours

In alle ideaalbeelden van hulpverlening vervult de vertrouwenspersoon een belangrijke rol. Bij de opstart van een begeleiding is het belangrijk dat de jongere over minstens één persoon beschikt bij wie hij terecht kan. Een vertrouwenspersoon dient een constante te zijn op wie de jongere ten allen tijde kan terugvallen. Hij geeft raad en begeleidt de jongere. Hij is zelf niet noodzakelijk een hulpverlener maar helpt de jongere in zijn zoektocht naar de juiste hulpverlening. De belangrijkste functie van een vertrouwensfiguur is het bieden van **steun** aan de jongere. Toch loopt deze vertrouwenspersoon niet per definitie en permanent door het hulpverleningsparcours. Naargelang de evolutie van de cliënt is hij inwisselbaar en vertoont hij zich soms op de voorgrond, soms op de achtergrond. De hulpverlener dient te bewaken dat de cliënt niet afhankelijk wordt van de vertrouwenspersoon.

In het huis van vertrouwen is de vertrouwenspersoon de persoon bij wie de jongere zich goed voelt. De jongere kan dus zelf zijn vertrouwenspersoon kiezen. Hij vangt de jongere op, begeleidt hem en leidt hem naar de juiste voorziening. Hij loodst de jongere als het ware door de verschillende hulpverleningsmogelijkheden heen en zoekt samen met hem de juiste aanpak. Indien nodig, kan de jongere te allen tijde op deze vertrouwenspersoon terugvallen.

In een laagdrempelige ontmoetingsplaats kan een vertrouwenspersoon iemand zijn die de jongere in contact brengt met een hulpverlener.

Ook in het dagcentrum met creatieve werkvormen kan een vertrouwenspersoon meehelpen de juiste begeleiding te zoeken voor de jongere en door zijn positie dichtbij de jongere bewaken dat de jongere zich goed voelt.

Binnen een contextuele hulpverlening is de vertrouwenspersoon een belangrijke spilfiguur tussen de verschillende betrokkenen. Hij is een steunfiguur voor de jongere en helpt hem bij het leggen van contacten met zijn omgeving.

In het ervaringsgericht werken met groepen kan een vertrouwenspersoon iemand zijn bij wie de jongere zijn onzekerheden kwijt kan of iemand die hem kan aanmoedigen vol te houden, of gewoonweg een steun en toeverlaat zijn.

Een vertrouwenspersoon kan de jongere ook helpen in zijn zelfstandige zoektocht naar een juiste begeleiding via internet of andere kanalen. De vertrouwenspersoon vertaalt de aangeboden informatie waar nodig en maakt ze toegankelijk voor verbaal zwakkere jongeren.

5.4.3.5. Zorg voor de hulpverlener

Zorg dragen voor de hulpverleners kan door middel van intervisie, supervisie, consulting en vorming. Intervisie en supervisie dienen structureel opgenomen te worden in het takenpakket van de hulpverlener om hem tijdig te kunnen ondersteunen en regelmatig nieuwe stimulansen en invalshoeken te kunnen geven aan de begeleiding.

- **Intervisie:** met een aantal collega's, collectief, reflecteren rond een casus, het hulpverleningsproces van een cliënt, om de vraag van de cliënt te verduidelijken.
- **Supervisie:** met een externe supervisor aandacht geven aan de processen die zich afspelen bij de hulpverlener en manieren ontdekken om te leren omgaan met een bepaalde problematiek of begeleiding (meestal individueel, kan ook collectief). Dit kunnen reflecties zijn over de cliënt of het hulpverleningsproces maar ook over de hulpverlener als deel van de begeleiding met de cliënt.
- **Consulting:** een hulpverlener kan bijvoorbeeld telefonisch aan een externe voorziening advies vragen over een bepaalde problematiek.
- **Vorming:** is noodzakelijk om zich blijvend bewust te zijn van het gedrag als hulpverlener en de (veelal wantrouwige) reacties van de cliënt daarop: het aanleren van een specifieke aanpak om daarmee om te gaan.

De groep pleit voor het werken in een multidisciplinair team omwille van twee redenen: enerzijds voelt de hulpverlener zich daardoor gesteund aangezien hij binnen zijn team om advies of raad kan vragen aan een (gespecialiseerde) collega-hulpverlener. Anderzijds waarborgt een multidisciplinair team verschillende functies en kwaliteiten binnen één organisatie waardoor een laagdrempelige hulpverlening mogelijk gemaakt wordt.

Andere manieren om zorg te dragen voor hulpverleners zijn:

- de taakbelasting haalbaar houden: dikwijls uitgedrukt in een aantal dossiers (en niet zoals correcter zou zijn in de zwaarte van de problematieken) per hulpverlener;
- de materiële omstandigheden waarbinnen men moet werken optimaliseren: een eigen bureau,...;
- steun van leidinggevenden en collega's;
- beperken van randtaken zoals administratie, registratie, ingewikkelde procedures... Hier heeft ook de overheid een taak in.

5.4.4. Van ideaalaanbod naar realiteit ⁽³⁰⁾

Een ideaalaanbod is natuurlijk mooi, maar heeft pas zin als we het gaan vergelijken met wat er reeds is en kijken welke concrete verbeteringen in het aanbod mogelijk zijn.

Wat is er in Brussel aanwezig aan hulpverlening voor verbaal zwakkere jongeren en wat zijn de grote knelpunten en hiaten?

We streven hierbij geen volledige inventaris na, maar wel een weergave hoe de veldwerkers uit verschillende sectoren een aantal zaken ervaren.

⁽³⁰⁾ Anders dan in de andere twee groepen wordt hier niet het stramien van het ideaalaanbod hernomen. Vanuit de eigenheid van deze groep kwam men tot een andere structuur.

5.4.4.1. Wat er reeds is of de kracht van het huidige aanbod ⁽³¹⁾

Er dient vermeld te worden dat we in Brussel reeds over een kwalitatief hulpverlenings- en vormingsaanbod beschikken voor jongeren. Het is echter niet altijd even goed aangepast aan de noden van verbaal zwakkere jongeren (zie 5.4.4.2: knelpunten en hiaten). In wat volgt geven we een bondig overzicht van de positieve krachten van het huidig Brussels hulpverleningsaanbod voor jongeren, om vervolgens te botsen op een aantal knelpunten. Daarna zoeken we naar mogelijke concrete oplossingen.

Het Brusselse hulpverlenings- en vormingsaanbod voor jongeren heeft de volgende krachten:

- een sterk uitgebouwd en gevarieerd aanbod van onderwijsvoorzieningen, zo goed mogelijk aangepast aan de mogelijkheden van verschillende leerlingen en studenten. Dit aanbod kan nog beter uitgebouwd worden (zie 5.4.4.2: knelpunten en hiaten);
- binnen de Brusselse jeugdhulpverlening zijn er heel wat mogelijkheden binnen de verschillende sectoren, er is een echelonnering van voorzieningen (eerste, tweede, derde lijn) gelinkt aan verschillende manieren van aanpak (residentieel of ambulante);
- de kwaliteit van de hulpverlening: er is aandacht, respect, betrokkenheid en interesse vanuit de hulpverlener voor de cliënt;
- de hulpverlener zal eerder positief ondersteunend te werk gaan dan bestraffend.

5.4.4.2. Knelpunten en hiaten

A) Een algemene bedenking

De normen van de meeste hulpverleningsdiensten weerspiegelen de normen van de samenleving. Dit betekent dat er bepaalde verwachtingen gelden rond maatschappelijke inzichten en sociaal gedrag om volwaardig te kunnen deelnemen aan de maatschappij.

Voor verbaal zwakkere jongeren liggen deze normen dikwijls te hoog.

Hulpverlening is er juist op gericht om mensen te helpen die het moeilijk hebben om zelfstandig deel te nemen aan de maatschappij en gebruik te maken van de voorzieningen. Om adequaat hulp te kunnen verlenen aan alle hulpvragers, ook aan kansarme en verbaal zwakkere hulpvragers, moeten hulpverleners hun middenklassebril kunnen afzetten. Dit is inherent aan de job van hulpverlener.

B) Een aantal concrete knelpunten

Er is in Brussel, ondanks een verbetering de laatste jaren, een **te beperkt aanbod** aan reguliere hulpverlening voor jongeren, waardoor men soms gedwongen wordt tot een keuze die niet toereikend is. De jongere komt soms bij een niet-toereikende of juist bij een te ingrijpende dienst terecht, zelfs als er een uitgebreide analyse van de hulpvraag aan voorafging.

Concreet detecteert de groep binnen BJB een tekort aan plaatsen in dagcentra en residentiële voorzieningen, wat leidt tot lange wachtlijsten. Kamertraining ontbreekt binnen BJB in Brussel. Er is ook een tekort aan MPI-plaatsen binnen de gehandicaptenzorg. Voor jongvolwassenen die een MPI of een voorziening binnen BJB verlaten, zijn er te weinig begeleidingsmogelijkheden binnen beschermd wonen. Verder heeft Brussel nood aan een Observatie- en behandelingscentrum (OBC).

Er is nood aan **meer differentiatie** of tussenvormen van hulpverlening, zoals semi-residentiële instellingen, dagcentra en voorzieningen met opvangmogelijkheden enkele keren per week. Er bestaan reeds een aantal semi-residentiële instellingen en dagcentra, maar deze zijn slechts voor een beperkte leeftijdsgroep beschikbaar en hebben heel lange wachttijden. Vooral voor jongeren vanaf 16 jaar is het moeilijk in te stappen in de hulpverlening wegens het ontbreken van aangepaste voorzieningen voor deze leeftijdsgroep.

Het **onderwijsaanbod** is niet altijd toereikend voor verbaal zwakkere jongeren. Opleidingen zijn vaak te veeleisend.

Er is nood aan maatschappelijk werkers in de scholen. CLB zouden meer kunnen betekenen binnen de schoolmuren.

De huidige **arbeidsmarkt** is niet aangepast aan BUSO-opleidingen. Indien de opleidingen gekoppeld worden aan de arbeidsmarkt, valt de doelgroep uit de boot. Er is nood aan een arbeidscircuit binnen de sociale economie.

⁽³¹⁾ Dit is geen inventaris van de verschillende diensten en voorzieningen die reeds bestaan, maar eerder een reflectie van de groep over positieve elementen die aanwezig zijn om een adequate hulpverlening te bieden aan verbaal zwakkere jongeren.

Te veel jongeren zitten in residentiële instellingen omdat ze geen geschikte woonst vinden, niet omdat ze de begeleiding nodig hebben. Er is nood aan meer **huisvestingsmogelijkheden** voor jongeren: beschikbare kamers, transitwoningen,... waar een conciërge mogelijk kan functioneren als vertrouwenspersoon.

Gelijktijdige begeleidingsmaatregelen voor de jongere en voor de ouders of het gezin zijn niet steeds mogelijk. Zo is het momenteel binnen de Bijzondere Jeugdzorg niet mogelijk twee begeleidingsmaatregelen gelijktijdig te voorzien, zoals opvang van de jongere in een pleeggezin en gezinsbegeleiding in het oorspronkelijke gezin. Een langdurige en efficiënte verandering veronderstelt nochtans een wisselwerking tussen jongere en omgevingsfactoren. Diensten moeten over het algemeen meer mogelijkheden krijgen om contextueel te werken.

Er is nood aan een langere **oriëntatiefase**. Zo heeft men in de thuislozensector slechts 10 dagen recht op crisisopvang, waarna een verdere oriëntering dient te gebeuren. Een langere crisisopvang zou meer mogelijkheden bieden om aandacht te hebben voor zowel emotionele als materiële problemen.

Creatieve werkvormen voor jongeren ontbreken. Gesprekstherapie is niet voor alle jongeren aangewezen. Creatieve werkvormen kunnen hen helpen met de problemen die zij ervaren.

De **meertaligheid** in Brussel is een bijkomend en niet te onderschatten probleem voor zowel onderwijs als hulpverlening, des te meer voor verbaal zwakkere jongeren.

Duidelijke **informatie-overdracht** in een voor verbaal zwakkere jongeren begrijpbare taal, via een toegankelijk medium, is onvoldoende aanwezig.

Er is nood aan meer **zorg voor hulpverleners** (zie supervisie, intervisie, vorming en consulting). Onrechtstreeks komt dit ook de jongere ten goede.

5.4.5. Aanbevelingen: van realiteit opnieuw richting ideaalaanbod

We hebben beschreven hoe het ideaalaanbod voor jongeren met een zwakkere verbale begaafdheid in Brussel er zou kunnen uitzien. We hebben enkele elementen aangehaald die reeds aanwezig zijn binnen de huidige hulpverlening en geanalyseerd welke de grote knelpunten en noden zijn. Maar wat kan er nu concreet gebeuren om het huidige aanbod te verbeteren, in de richting van ons ideaalaanbod te laten evolueren? We doen een aantal suggesties ⁽³²⁾.

1. Het creëren van een **observatie- en behandelingscentrum (OBC)** in Brussel ⁽³³⁾.
2. De opstart van **kamertraining binnen BJB**.
3. Meer **creatieve werkvormen** uitwerken om jongeren die moeilijk hun probleem in taal kunnen uitdrukken de kans te geven te groeien in hun zelfbeleving; positieve ervaringen te kunnen opdoen (en niet altijd geconfronteerd te worden met hun tekortkoming) en daardoor een positiever zelfbeeld te kunnen ontwikkelen.
4. Een evaluatie van de **herstructurering van de CLB** lijkt zinvol. Binnen de schoolmuren zijn zij onmisbaar om problemen bij jongeren vroegtijdig te detecteren en verdere opvolging te voorzien.
5. Een **vertrouwenspersoon** is noodzakelijk voor elke jongere. Een verdere uitwerking van het profiel van vertrouwenspersoon is nodig, gezien het belang ervan voor de begeleiding en de ontwikkeling van de jongere.
6. Uitbouw van een **alternatief arbeidscircuit** aangepast aan de mogelijkheden van de doelgroep. De huidige arbeidsmarkt is te competitief gericht waardoor alleen de sterkeren kunnen deelnemen. De verbaal zwakkere valt daardoor uit de boot. Aanzetten hiertoe werden reeds door de overheid ingevoerd door de GECO-statuten en dergelijke. Om te vermijden dat ook deze statuten opgevuld worden door de sterkste kandidaten zou er controle kunnen komen op de invulling ervan. Een verdere uitbreiding van arbeidsstatuten aangepast aan de doelgroep is wenselijk.

⁽³²⁾ Met de opsomming van een aantal suggesties willen we geen afbreuk doen aan andere belangrijke zaken die in dit document werden gesignaleerd. Het gaat hier om een aantal prioriteiten.

⁽³³⁾ OBC's heten voluit Centra voor Observatie, Oriëntering en Medische, Psychologische en Pedagogische Behandeling. Bij onduidelijkheid over de aard van een handicap kan een jongere tijdelijk in een OBC worden opgenomen. Een subwerkgroep van de provinciale werkgroep kinderen en jongeren werkt momenteel aan de oprichting van een OBC voor de regio Brussel- Halle-Vilvoorde. De realisatie wordt voorzien in de periode 2004-2006.

7. Om bijkomende **vorming** te stimuleren kan het leefloon opgetrokken worden bij het volgen van die vorming.
8. Duidelijke **overdracht van informatie** in een begrijpelijke taal:
Dit kan door een betere samenwerking tussen diensten zoals scholen, straathoekwerk, CAW en CLB. Leerkrachten beschikken niet altijd over voldoende informatie of brengen ze niet over op hun leerlingen. In de gehandicaptensector gebeurt het reeds dat scholen op bezoek gaan bij organisaties. Dit zou verder uitgebreid kunnen worden naar alle hulpverleningssectoren, zodat ofwel de organisaties op bezoek gaan bij de scholen ofwel de scholen langsgaan bij de organisaties.
Een andere mogelijkheid zou zijn dat hulpverleningsorganisaties zich zelf komen voorstellen op scholen. Internet lijkt niet zo'n goede oplossing omdat het niet voor iedereen toegankelijk is.
9. Supervisie en intervisie, vorming en consulting **structureel** opnemen in het takenpakket van een hulpverlenersfunctie.

6. Tot slot

Als slotbeschouwing willen we de **bevindingen per intervisie + plus groep** meegeven. Gezien de specificiteit van elke groep, zijn er enerzijds duidelijke verschillen. Anderzijds lopen ook heel wat zaken parallel. De drie groepen **overstijgend** geven we een aantal signalen aan het werkveld en aan de overheid. Ten slotte beklemtonen we de kadering van gans het project binnen de **integrale jeugdhulp**.

6.1. Samenvatting bevindingen per intervisie + plus groep

6.1.1. Bevindingen uit groep 1

De eindrapportage van groep 1 duidt een aantal belangrijke **hulpverleningsconcepten** als essentie om jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld beter te bereiken, zonder zeer concreet te worden in de uitwerking van de suggesties.

Laagdrempeligheid is de basis voor het creëren van een aangepaste hulpverlening aan jongeren met een negatief hulpverleningsbeeld. Heel veel aandacht gaat naar de **hulpverleningshouding** en de relatie tussen hulpverlener en jongere. De conclusies van deze groep bouwen duidelijk verder op de nood aan een nieuw hulpverleningsconcept dat uit de interviews "Gezocht: een aanbod voor doelgroep X" wordt gedetecteerd (zie 4.2.3.).

Heel wat elementen van integrale jeugdhulp komen aan bod. De nood aan **nabijheid**, het betrekken van de jongeren zelf en **vraaggestuurd** werken blijkt zeer sterk. **Trajectbegeleiding** en **netwerkvorming** zijn andere essentiële elementen in de hulpverlening aan deze doelgroep.

6.1.2. Bevindingen uit groep 2

Groep 2 werkte een aantal **zeer concrete vormen van hulpverlening** uit die jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut nodig hebben. De nadruk werd gelegd op de nood aan het vervullen van de **basisbehoeften** van deze jongeren, tot op het niveau van bed-bad-brood. Een ander essentieel element is het samen met de jongere werken aan een haalbaar **toekomstperspectief**.

De zeer sterke concretisering binnen deze groep is gelinkt aan de eigenheid van de doelgroep waarrond werd gewerkt. Naast de vraag aan de hulpverlening om radicaal te kiezen voor het begeleiden van deze doelgroep, schetst de groep een aantal concrete tekorten binnen het aanbod. Ook hier zijn **netwerkvorming** en **trajectbegeleiding** belangrijke elementen.

Binnen de groep was er het besef dat hulpverlening aan jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut een zeer moeilijke opdracht blijft. Het **beleidsvacuüm**, veroorzaakt door de tegenstelling tussen een aantal beleidsmaatregelen en de noden van een aantal jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut, bemoeilijkt de hulpverlening.

6.1.3. Bevindingen uit groep 3

Groep 3 werkte zowel een aantal **hulpverleningsconcepten** uit als een aantal **concrete tekorten** binnen de hulpverlening aan jongeren met een zwakkere verbale begaafdheid.

Laagdrempeligheid en het werken op **niveau** van de jongere zijn essentieel in de hulpverleningshouding. Creatieve hulpverleningsvormen als **alternatief** voor de klassieke verbale begeleiding zijn noodzakelijk om echt met deze jongeren te kunnen werken. Een **vertrouwenspersoon** die dicht bij de jongere staat is heel belangrijk.

Enerzijds is er een duidelijk tekort aan een aantal diensten, anderzijds zijn een aantal bestaande diensten onvoldoende afgestemd op deze doelgroep.

De groep haalde aan dat een aantal structuren binnen de maatschappij en binnen de hulpverlening niet zijn aangepast aan verbaal zwakkere jongeren. Er wordt vaak verwacht dat de jongeren zich aanpassen aan de structuren. **Vraaggestuurde hulpverlening** gaat uit van de omgekeerde logica.

Netwerkvorming en intersectorale samenwerking zijn heel belangrijk. De groep had daarbij ook aandacht voor de **hulpverlener zelf**.

6.2. Signalen aan het werkveld en aan de overheid

6.2.1. Signalen aan het werkveld

1. Bij de drie doelgroepen van moeilijk bereikbare jongeren blijkt een goede **hulpverleningshouding** essentieel om hen beter te bereiken. De hulpverlener moet echt zijn, zich open opstellen en aansluiten bij de leefwereld en cultuur van de jongere. Werken op het ritme van de jongere, de taal van de jongere spreken, geloven in de jongere, voldoende begeleiden maar toch kunnen loslaten waar nodig zijn essentiële elementen.
Veranderingsbereidheid en openheid op alle niveaus van de hulpverlening om zich deze houding meer eigen te maken zijn noodzakelijk. Voldoende zorg voor de hulpverleners in de vorm van onder meer inter- en supervisie, coaching en vorming is heel belangrijk.
2. Binnen de hulpverlening moet de jongere als geheel worden bekeken. **Contextuele hulpverlening** is en blijft een cruciale methodiek die binnen de hulpverlening nog intensiever zou moeten worden toegepast.
3. **Intercultureel werken** binnen de hulpverlening is in de multiculturele Brusselse samenleving essentieel. Ook binnen de scholen moet daar een basisbereidheid toe zijn. Er zou meer beroep moeten worden gedaan op bestaande vormingen over migratiestromen en werken met jongeren uit verschillende culturen.
4. De hulpverlening moet radicaal de **keuze** maken om te werken met jongeren van gelijk welke origine, ook wanneer een precair verblijfsstatuut de hulpverlening bemoeilijkt.
5. Hulpverlening **op maat** betekent het zoveel mogelijk betrekken van de jongeren zelf. Eerlijke en juiste informatie moet worden geboden in een open communicatie, op maat van de jongeren. Voor jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut betekent dit onder meer eerlijkheid in hun toekomstperspectieven. Voor jongeren met een zwakkere verbale begaafdheid is begrijpelijke en toegankelijke informatie op hun niveau zeer belangrijk.
6. Het hulpverleningsaanbod zo **laagdrempelig** mogelijk maken is een verantwoordelijkheid binnen de hele jeugdhulpverlening. Vraaggericht werken impliceert een aantrekkelijk en actief aanbod met voldoende aandacht voor alternatieve hulpverleningsvormen.
7. De aanwezigheid van een **vertrouwenspersoon**, als steun en toeverlaat van elke jongere, is in elke vorm van hulpverlening zinvol.
8. **Samenwerking en netwerkvorming** om te komen tot een geïntegreerd, niet versnipperd aanbod is een verantwoordelijkheid van elke dienst. In het geheel van de jeugdhulpverlening en de belendende sectoren moet dit nog meer aandacht krijgen.
Zo kunnen er samenwerkingsinitiatieven groeien tussen jeugdhulpverlening en jeugdwerk, om de jongeren in een laagdrempelig, actief aanbod samen te bereiken.
Ook meer samenwerking tussen de jeugdhulpverlening en de onderwijssector is belangrijk. Het gelijke onderwijskansen- decreet (GOK) biedt heel wat mogelijkheden.
9. Een aantal zinvolle **hulpverleningsconcepten**, zoals een laagdrempelige ontmoetingsplaats voor jongeren gekoppeld aan hulpverlening, een dagcentrum met creatieve werkvormen en het profiel van een vertrouwenspersoon en een trajectbegeleider kunnen in intersectorale samenwerking verder worden concreetiseerd.
10. Ten slotte is een eenvormige **registratie** van de noden en tekorten binnen de verschillende sectoren zinvol, zodat nog meer en nog duidelijkere signalen aan de overheid kunnen worden overgemaakt.

6.2.2. Signalen aan de overheid

1. Binnen de Brusselse jeugdhulpverlening zijn er heel wat **tekorten in diensten en opvangplaatsen** die dringend invulling vragen.
  - Binnen BJB is er een tekort aan plaatsen in dagcentra en residentiële voorzieningen, wat leidt tot lange wachtlijsten.
  - Kamertraining binnen BJB ontbreekt in Brussel.
  - De regelgeving binnen BJB zou moeten toelaten dat er in het kader van contextuele hulpverlening gelijktijdig maatregelen voor jongeren en voor hun gezin kunnen worden genomen.
  - Binnen de gehandicaptensector is er nood aan meer MPI-plaatsen.
  - Er is nood aan een observatie- en behandelingscentrum binnen de gehandicaptensector ⁽³⁴⁾.
  - Er is nood aan begeleidingsmogelijkheden binnen beschermd wonen voor jongvolwassenen die een MPI of een voorziening BJB verlaten.
  - Er zijn onvoldoende opvangplaatsen voor jongvolwassenen zonder of in een precair verblijfsstatuut binnen de thuislozensector. Het aantal niet-gesubsidieerde plaatsen zou moeten worden opgetrokken.
2. Verdere uitbouw van laagdrempelige **crisishulpverlening** is noodzakelijk ⁽³⁵⁾. In Brussel is er nood aan de uitbouw en coördinatie van een netwerk crisishulpverlening. Crisishulpverlening moet 24u/24u bereikbaar zijn. Het netwerk zou daar dan ook de nodige middelen voor moeten krijgen. Een kortdurende residentiële opvang moet kunnen worden voorzien waar nodig. Dit moet in Brussel prioritair worden uitgebouwd.
3. Specifiek voor het werken met **jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut** zijn er **meer middelen** nodig, zowel voor het voorzien in de basisbehoeften (bed-bad-brood-begeleiding) als voor het werken aan de toekomst. Een zinvolle besteding van de tijd die ze hier doorbrengen (o.a. vorming, opleiding of arbeid), zodat ze bij een mogelijke terugkeer naar het land van herkomst iets in handen hebben, ontbreekt.
4. De overheid zou haar verantwoordelijkheid moeten opnemen bij **het invullen van het beleidsvacuüm** dat de hulpverlening aan jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut belemmert. Ook het wegwerken van de achterstand in de asioldossiers bij de Dienst Vreemdelingenzaken en de Raad van State is een politieke verantwoordelijkheid.

De Dienst Vreemdelingenzaken zou tot een snellere besluitvorming moeten kunnen komen en een doorzichtiger beleid voeren, zodat een inschatting van de haalbaarheid van een regularisatieaanvraag beter kan gebeuren binnen de hulpverlening.
5. Het **onderwijs** is de sector bij uitstek waar jongeren massaal en laagdrempelig kunnen worden bereikt. Binnen de schoolmuren is het de taak van de **CLB** om problemen bij jongeren vroegtijdig te detecteren en verdere opvolging te voorzien in samenwerking met andere diensten. De herstructurering van de CLB zou aan deze kernopdracht moeten worden getoetst.
6. De **multiculturaliteit** en de **meertaligheid** van Brussel vraagt de inzet van voldoende ervaringsdeskundigen, intercultureel bemiddelaars en tolken. Hier moeten voldoende budgetten voor worden vrijgemaakt.
7. Om daadwerkelijk vraaggericht te kunnen werken, moet de hulpverlening de **ruimte** krijgen om begeleiding te bieden op maat van de jongeren. Oplossingsgericht werken op korte termijn is niet altijd haalbaar. Die ruimte zou moeten worden ingepast in de erkenningsvoorwaarden.
8. Het werkveld vraagt aan de overheid aandacht voor voldoende budgetten voor vorming, inter- en supervisie en **ondersteuning van de hulpverleners zelf**. Bij erkenning van diensten zou dit als voorwaarde kunnen worden ingebouwd.

⁽³⁴⁾ OBC's heten voluit Centra voor Observatie, Oriëntering en Medische, Psychologische en Pedagogische Behandeling. Bij onduidelijkheid over de aard van een handicap kan een jongere tijdelijk in een OBC worden opgenomen. Een subwerkgroep van de provinciale werkgroep kinderen en jongeren werkt momenteel aan de oprichting van een OBC voor de regio Brussel- Halle-Vilvoorde. De realisatie wordt voorzien in de periode 2004-2006.

⁽³⁵⁾ Via een bevraging en plenaire bijeenkomst werden de noden gedetecteerd. Een project werd ingediend door CAW Mozaïek-De Hallen.

9. Samenwerking en netwerkvorming over de taalgrenzen heen zou ook vanuit de overheid nog meer moeten worden **gestimuleerd**.
10. Om te eindigen met de **hoofdprioriteit**: de Brusselse jeugdhulpverlening heeft nood aan een **regio-manager** die het proces van implementatie van **integrale jeugdhulp** kan begeleiden, met dit rapport als inhoudelijke basis.

6.3. Naar een integrale jeugdhulp in Brussel: prioriteit voor het Brussels Overleg Jeugdzorg

We begonnen dit rapport met een situering van het project "Jeugdhulpverlening: een recht voor alle Brusselse jongeren" binnen de integrale jeugdhulp. Zo willen we het rapport ook afsluiten.

Integrale jeugdhulp legt, net als dit project, de nadruk op vraaggestuurd werken en laagdrempelige hulpverlening. Een doorgedreven intersectorale samenwerking in een netwerk met een voldoende aanbod aan voorzieningen is daartoe de basis. De trajectbegeleiding die in dit project vele malen als rode draad doorheen de hulpverlening wordt gesuggereerd, komt overeen met het concept trajectbegeleiding binnen de integrale jeugdhulp.

Voor Brussel detecteren we enkele specifieke aandachtspunten binnen het werken naar een integrale jeugdhulp.

Vooreerst is er de meertaligheid binnen de Brusselse structuren, de hulpverlening en de doelgroep. De Vlaamse Gemeenschap gaat uit van de "300.000 norm". Ze beschouwt één derde van de Brusselse bevolking; 300.000 Nederlandstalige of anderstalige Brusselaars als haar doelpubliek. De Brusselse gezinnen kiezen echter vrij voor een bepaald hulpverleningsaanbod, ongeacht het taalregime. Zo doen ook meer en meer Franstalige gezinnen een beroep op het Nederlandstalige hulpverleningsaanbod en vice versa. De doelgroep van de Brusselse hulpverlening, ongeacht het taalstatuut, is meertalig. Al die factoren zorgen ervoor dat afstemming van de hulpverlening van Nederlandstalige, Franstalige en bicommunautaire voorzieningen op mekaar steeds noodzakelijker wordt. Bovendien zijn hulpverleningsdiensten, ongeacht hun taalstatuut, meer en meer genoodzaakt hulpverlening in verschillende talen aan te bieden.

Een integrale jeugdhulp in Brussel kan niet voorbij gaan aan deze realiteit. Betrokkenheid van de Franstalige overheid en diensten is noodzakelijk om echt te kunnen spreken van een integrale jeugdhulp voor alle Brusselse jongeren.

Daarnaast is er de anonimiteit van de hoofdstad, die een **grote concentratie van problematieken** als kansarmoede en thuisloosheid met zich meebrengt. De diverse sectoren van de jeugdzorg krijgen te maken met gezinnen en jongeren in een multi-probleemsituatie, met een kluwen van zorgvragen. De grote concentratie van jongeren zonder of in een precair verblijfsstatuut, één van de prioritaire doelgroepen binnen dit project, is daar een voorbeeld van. Ook deze doelgroep moet binnen de integrale jeugdhulp haar plaats krijgen.

In de inleiding van dit rapport stelden we dat de tijd rijp is om in intersectorale consensus een aantal concrete stappen te ondernemen om de **jeugdhulpverlening beter af te stemmen op moeilijk bereikbare jongeren**. Het Brussels Overleg Jeugdzorg ziet dit als haar eerste prioriteit bij de implementatie van de integrale jeugdhulp in Brussel. De voorstellen en suggesties die in dit rapport worden gedaan, zullen dan ook verder worden uitgewerkt. Zoals reeds gesteld is dit rapport slechts een eerste, maar wel een belangrijke aanzet.

Idealiter zouden we moeten komen tot een netwerk integrale jeugdhulp met bindende afspraken voor alle sectoren. Het eigen beleid van elke sector komt dan in een "pool", waarin gezamenlijk vraaggestuurde beslissingen worden genomen.

Anno 2004 is de aanstelling van een regio-manager integrale jeugdhulp voor Brussel een must. Het Brussels Overleg Jeugdzorg hoopt om samen met alle betrokken sectoren en met de bevoegde overheden een integrale jeugdhulp te kunnen creëren voor alle Brusselse jongeren.

